

HÍDÉPÍTÉS

Menekült és migráns kisgyermek
jóllétének, tanulásának, fejlődésének és
integrációjának támogatása
Görögországban

INTERNATIONAL
STEP by STEP
ASSOCIATION

Hídépítés – A szakadék áthidalása

Menekült és migráns kisgyermek jöklétének, tanulásának, fejlődésének és integrációjának támogatása Görögországban

*Gyakorlati útmutató menekülttáborokban dolgozó
óvodapedagógusok számára*

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΠΑΤΡΩΝ
UNIVERSITY OF PATRAS

refugee
trauma
initiative

Szerkesztette: Zorica Trikić | senior programvezető | ISSA, Hollandia
Nektarios Stellakis | egyetemi docens | University of Patras, Görögország

Könyvterv: Branko Djukanovic

Magyar könyvterv: Judit Kovács | Createch

Angol nyelvi szerkesztő: Ruzica Rosandic

Fordította: Dr. Sassiné Riffer Zsuzsanna

Magyar nyelvi szerkesztő: Dr. Sassiné Riffer Zsuzsanna

Eredeti angol cím: Children on the Margins: Building Bridges – Bridging the Gap. Supporting wellbeing, learning, development and integration of young refugee and migrant children in Greece.

© ISSA – International Step by Step Association | University of Patras | Refugee Trauma Initiative | 2020.

Minden jog fenntartva.

Kiadja az ISSA – International Step by Step Association | Leiden, Hollandia

Köszönetnyilvánítás

Ez a gyakorlati útmutató az International Step by Step Association (ISSA), a University of Patras Neveléstudományi és Koragyermekkorai Nevelési Tanszéke és a Refugee Trauma Initiative (RTI) közös munkája nyomán jött létre. Külön köszönet illeti Prof. Dr. Nektarios Stellakist, a University of Patras professzorát, Zarlisht Halaimzait és Rojena Tatourt, az RTI munkatársait, valamint Zorica Trikict, az ISSA munkatársát.

Köszönettel tartozunk Dr. Maria Vasiliadounak, a Frederick University Cyprus egyetemi docensének és Dr. Sevasti Paidának, aki koordinálta a menekült gyermekek oktatását Híosz szigetén.

Hálásak vagyunk a Görögország Oktatási és Vallásügyi Minisztériumától kapott támogatásért, különösen Gelly Aroninak és Ifigeneia Kokkalinak, Dr. Paraskevi Troukinak, a tudományos csoport koordinátorának és Dr. Gerasimos Kouzelisnak, az Oktatáspolitikai Intézet elnökének.

Az útmutató létrejöttéhez nagyban hozzájárultak a University of Patras Neveléstudományi és Koragyermekkorai Nevelési Tanszékének hallgatói, akik részt vettek a nyári programok megvalósításában és az égei-tengeri szigeteken kialakított menekülttáborokban működő óvodákba járó gyerekekkel folytatott munkában, továbbá az RTI valamennyi elkötelezett munkatársai, akik részt vettek a programban.

Végül, de nem utolsó sorban hálásak vagyunk a Nyílt Társadalom Alapítványok (Open Society Foundations) Koragyermekkorai Programjától kapott bőkezű támogatásért.

A kiadvány létrejöttéhez a Nyílt Társadalom Alapítványok Koragyermekkorai Programja nyújtott pénzügyi támogatást a „Gyermekek a társadalom peremén: Hídépítés – A szakadék áthidalása Menekült és migráns kisgyermek jövedelmének, tanulásának, fejlődésének és integrációjának támogatása Görögországban” elnevezésű projekt keretében.

A kiadvány létrejöttéhez nyújtott támogatás nem tekinthető úgy, hogy a Nyílt Társadalom Alapítványok Koragyermekkorai Programja egyet ért a kiadvány tartalmával; a kiadvány tartalma kizárólag a szerzők véleményét tükrözi.

Tartalom

Bevezető	5
I. Biztonságos, stimuláló, jól strukturált és gyermekbarát környezet kialakítása menekülttáborokban/fogadóközpontokban	8
1. A program/intervenció felépítése és megszervezése	8
Óvodai ellátáshoz való hozzáférés	8
Megismeri a gyerekeket, mielőtt elkezdnek járni az óvodai intézménybe	8
A fizikai környezet	9
Ötletek a barátságos és befogadó óvodai környezet kialakításához	10
Munkatársak	11
Magatartási kódex	12
Nyilvántartás	12
A napi program időtartama és napirendje	13
2. Menekült gyermekek és családok pszichoszociális támogatása	15
Kapcsolatépítés	16
A gyermek fejlődésének holisztikus, minden aspektust figyelembe vevő támogatása	18
A gyermekkori ártalmak kezelése	19
Relaxációs, stresszt és agressziót enyhítő feladatok gyerekeknek közösség- és csapatépítés céljából	20
A gyerekek rezilienciájának erősítése	24
Feladatok az önbecsülés és a sokféleség iránti tisztelet erősítésére	25
Ötletek a konfliktusok és a hátrányos megkülönböztetés kezelésére	30
A családok által megélt stressz enyhítése	31
3. A görögül nem beszélő gyerekek támogatása	33
Nyelvelsajátítást támogató feladatok	38
II. Óvodapedagógusok felkészítése és támogatása	54
Szükségletek felmérése	55
Képzés	56
Folyamatos szakmai fejlődés és támogatás	58
Záró gondolatok	59
Hivatkozások	61

Bevezető

Ezt a gyakorlati útmutatót az International Step by Step Association (ISSA), a University of Patras Neveléstudományi és Koragyermekkori Nevelési Tanszéke és a Refugee Trauma Initiative (RTI) állította össze, akik a görög Oktatási és Vallásügyi Minisztériummal közösen valósították meg a *Gyermekek a társadalom peremén: Hídépítés – A szakadék áthidalása. Menekült és migráns kisgyermek jöklletének, tanulásának, fejlődésének és integrációjának támogatása Görögországban* elnevezésű projektet.

Az útmutató elsődleges célja támogatni és tudással segíteni az égei-tengeri szigeteken kialakított menekülttáborokban működő óvodákban dolgozó óvodapedagógusok munkáját, de az útmutató más óvodák munkájához is hasznos lehet. Az útmutatót óvodapedagógusok, valamint mentoraik és szupervizoraik és más munkahelyi képzést biztosító szolgáltatók is használhatják.

Az útmutatóban többféle módszerre épülő anyagokat, valamint a menekültekkel foglalkozó partnerszervezetek tapasztalatait és az általuk megvalósított programokból vett példákat gyűjtöttünk össze: az ISSA és az UNICEF európai és közép-ázsiai regionális irodájának (ECARO) a menekültügyi helyzetre adott közös németországi válaszingtezkedése, a németországi One Response UNICEF iroda *A Flying Start* elnevezésű projektje; az RTI Tessalonikiben megvalósított Baytna elnevezésű programja és projektjei; és a University of Patras Neveléstudományi és Koragyermekkori Nevelési Tanszékének hallgatói által a kelet-égei menekülteket fogadó és azonosító központokban 2018 és 2019 nyarán megvalósított programok.

Az útmutatóban javasolt foglalkozásokat és megközelítéseket meg lehet valósítani az itt leírtak szerint, de inspirációként is szolgálhatnak az óvodapedagógusok és az ő munkájukat támogató személyek számára, valamint ösztönzik a meglévő gyakorlatokra való reflektálást és azok tökéletesítését.

Az ENSZ Menekültügyi Főbiztossága szerint¹ 2015 óta körülbelül 860 000 menekült és okmányok nélkül utazó migráns érkezett Görögországba, és számuk folyamatosan növekszik, ahogy a görög szigetek válnak az Európai Unióba való belépés fő kapujává.

A szigeteken tartózkodó menekültek több, mint fele gyermek és nő, és többségük nemcsak a menekülés során, hanem az európai országokba való megérkezéskor is különböző kedvezőtlen tapasztalatoknak, stressznek, félelemnek és szenvedésnek volt kitéve, ami elképzelhetetlen következményekkel jár a gyermekek fejlődésére, testi és lelki egészségére nézve.

Egyre több bizonyíték utal arra, hogy a rossz egészségi állapot, az ártalmas gyermekkori tapasztalatok, a toxikus stressz, a szülői depresszió és a stimuláló korai tanulási környezet hiánya alapvetően hozzájárul, hogy ezeknek a gyermekeknek egész életen át rosszabb lesz a testi és lelki egészségi állapota és az iskolai teljesítményük, míg a **biztonságos, tápláló, érzékeny, stimuláló és kiszámítható** környezet minden gyermek esetében jelentősen hozzájárulhat a rezilienciához és a jobb eredményekhez.

Számos jelentés megállapítja, hogy a menekült kisgyermek és családjuk támogatására irányuló egyik ígéretes gyakorlat és szakpolitika a koragyermekkori ellátási és nevelési programok és szolgáltatások támogatása. Ennek legjobb módja a kapacitásfejlesztés, hogy az ellátórendszer képes legyen gondoskodni a menekült és menedékkérelmért folyamodó családok gyermekeinek szükségleteiről azáltal, hogy a szolgáltatásokat nyelvi támogatással és személyre szabott munkaerőpiaci képzéssel bővíti.²

¹ ENSZ Menekültügyi Főbiztossága. Görögországra vonatkozó 2016. január 6-i adatok <http://data.unhcr.org/mediterranean/download.php?id=376>.

² Park, Maki, Caitlin Katsiaficas és Margie Mc Hugh, 2018. *Responding to the ECEC Needs of Children of Refugees and Asylum Seekers in Europe and North America*. Washington, D.C.: Migration Policy Institute, 3. o.

Görögország kormánya, illetékes minisztériumai és önkormányzatai, a nemzetközi és nemzeti ügynökségekkel, alapítványokkal és civil szervezetekkel együttműködve jelentős erőfeszítéseket szenteltek a menekült és migráns kisgyermek és családjaik helyzetének javítására. Azonban a jelenlegi helyzet még mindig nehéz és tele van kihívásokkal, részben azért, mert a migránsok tömeges beáramlása egybeesik a görög gazdasági recesszióval, ami miatt a jóléti és oktatási szektorban is megszorítási intézkedéseket kell végrehajtani.

A görög oktatási és vallásügyi minisztérium tudományos bizottságának javaslatára óvodákat nyitottak a menekülteket befogadó helyeken, így a befogadó és azonosító központokban is. Ezekben az óvodákban görög óvodapedagógusok látják el az óvodai nevelési feladatokat a görög nemzeti tantervet követve. Sajnos a menekülttáborokban tapasztalható nehéz és változó körülmények miatt az óvodák csak akkor működnek, ha ezt a körülmények lehetővé teszik.

A görög törvény szerint (és számos más ország törvényei szerint) a menekülttáborokban/fogadó/azonosító központokban élő óvodás korú (3–6 éves) gyermekek számára biztosítani kell a gazdagító kora-gyermekkori lehetőségekhez való hozzáférést, még hozzá olyan stimuláló, biztonságos és strukturált környezetben, ahol tanulhatnak, játszhatnak, feldolgozhatják az esetlegesen őket ért traumát, tovább haladhatnak a fejlődés útján (amelyet sok esetben megszakít a hosszú ideig tartó otthonelhagyás, ártalmas tapasztalatok és bizonytalanság), szocializálódhatnak a társaikkal és elkezdhetik elsajátítani a görög nyelvet.

Azoknak a gyerekeknek, akiknek jelentős toxikus stresszel kellett és kell szembenézniük, szükségük van arra, hogy az óvodában rendszeresen vigaszt és támogatást kapjanak a róluk gondoskodó felnőttektől, és fontos, hogy érdekes és izgalmas művészeti, kreatív és tanulási foglalkozásokba kapcsolódhassanak be egy kortárs csoportban. Miközben új nyelvet tanulnak (ebben az esetben görögöt), tiszteletben kell tartani és meg kell őrizni az anyanyelvüket, és ünnepelni kell az identitásukat.

A *Hídépítés – A szakadék áthidalása* projekt keretében megvalósított intervencióknak az volt a célja, hogy támogassák az oktatási minisztérium erőfeszítéseit az alábbi két cselekvési területre fókuszálva:

Biztonságos, stimuláló, jól strukturált és gyermekbarát környezet kialakítása a menekülttáborokban/fogadóközpontokban	Óvodapedagógusok felkészítése és támogatása
<ul style="list-style-type: none"> • A program/intervenció felépítése és megszervezése • Fizikai környezet és a gyerekek és családok barátságos fogadása • A gyerekek pszichoszociális támogatása • A nyelvi problémák kezelése 	<ul style="list-style-type: none"> • Képesé tenni az óvodapedagógusokat a kihívást jelentő környezetben való munkára • Barátsággal fogadni a családokat és együtt dolgozni velük • Támogatni a pedagógusokat a kiégéssel való megküzdésben és megelőzni a lemorzsolódást

Szintén nagy hangsúlyt kapott, hogy képesé tegyük az óvodapedagógusokat arra, hogy a szülőknek is tudjanak támogatást nyújtani, hiszen az adott körülmények jelentősen befolyásolják, hogy a szülők képesek-e érzelmileg elérhetőek lenni, képesek-e figyelmes és tápláló gondoskodást nyújtani a gyermekeiknek. A nagyfokú stressz miatt a szülők és a gyerekekről gondoskodó felnőttek általában nem képesek ellensúlyozni a környezeti veszélyeket és erősíteni gyermekeik ellenállóképességét és szociális-érzelmi jóllétét.

Szeretnénk hangsúlyozni, hogy szilárd meggyőződésünk, hogy a családokat és a gyermekeket ki kell emelni a táborokból/befogadó és azonosító központokból, és be kell őket integrálni a szélesebb társadalomba. A valóság azonban nagyon sok kisgyermek esetében az, hogy még mindig túlszűfolt, szűkös, veszélyes és lehangoló menekülttáborokban élnek, ahol nincs lehetőségük arra, hogy társaikkal együtt játszanak és tanuljanak. Kötelességünk cselekedni. Határozott álláspontunk, hogy a menekülttáborokban működő óvodák csak **ÁTMENETI megoldást** és lehetőséget jelenthetnek arra, hogy a gyerekek biztonságban, megbecsülve és ösztönözve érezhessék magukat, amíg arra várnak, hogy elhagyhassák a táborokat. Átmeneti jellegük ellenére a gyermekeknek kínált óvodai élményeknek magas színvonalúnak kell lenniük.

I. Biztonságos, stimuláló, jól strukturált és gyermekbarát környezet kialakítása menekülttáborokban/fogadóközpontokban

A válsághelyzetek, például a szülőváros vagy a szülőföld elhagyása, és a menekültté válás egyik fő és gyakori következménye a „helyéret” elvesztésének lesújtó érzése – gyász, hontalanság, dezorientáció, düh és elidegenedés.³ Ilyen érzések tapasztalhatók a tábori körülmények között, amelyek nehezek, embert próbálóak és semmi esetre sem gyermekbarátok.

Ha a menekülttáborokban/fogadóközpontokban megfelelően strukturált, átgondolt és tartalmas, felkészült óvodapedagógusok által és gyermekbarát térben megvalósított koragyermekkori/óvodai foglalkozásokat szervezünk, azzal enyhíthető a fájdalom és a stressz, valamint elő lehet segíteni a „helyéret” helyreállítását a gyermekekben, a róluk gondoskodó felnőttekben és a családokban.⁴

Ebben a fejezetben azzal foglalkozunk, hogy milyen dolgokra van szükség a helyéret helyreállításához, és ezen keresztül a gyermekek és az életükben kulcsszerepet játszó felnőttek pszichoszociális jóllétének növeléséhez.

1. A program/intervenció felépítése és megszervezése

Óvodai ellátáshoz való hozzáférés

Minden menekülttáborban élő, 3-6 éves gyermeknek biztosítani kell az óvodai ellátáshoz való hozzáférést. A csoportonkénti gyermeklétszámot, a gyerekekkel foglalkozó óvodapedagógusok számát és a program időtartamát a hivatalos görög normatívához és tantervhez kell igazítani. Azonban mivel a gyerekek és az óvodapedagógusok nem beszélnek ugyanazt a nyelvet, és a gyerekek egyébként is túlszűfolt táborokban élnek, a csoportok létszáma ne haladja meg a 15-öt.

A testvéreket nem javasolt külön csoportba tenni; pszichoszociális vigaszt és nagyobb stabilitásérzést jelent számukra, ha együtt maradhatnak, és a szülők számára is kényelmesebb és megnyugtatóbb.

Ahhoz, hogy biztosítani tudjuk a kisgyermek számára a környezetükből és a mindennapi életükből hiányzó stabilitást, valamint, hogy elősegíthessük a társaikkal és az óvodapedagógusokkal való kapcsolatok kialakítását, fontos, hogy a gyerekek rendszeresen járjanak óvodába és amilyen gyakran csak lehet.

Megismeri a gyerekeket, mielőtt elkezdenek járni az óvodai intézménybe

Mielőtt a gyerekek elkezdenek járni az óvodába, fontos, hogy az óvodapedagógus beszéljen a szülővel (és adott esetben a tábor/központ vezetőjével) és alapvető információkat szerezzen minden gyermekről, többek közt a gyerekek egészségi állapotáról, sajátos nevelési igényéről, mit szeret vagy nem szeret a gyermek, hogyan lehet a gyermeket megnyugtatni, stb. Ezeket az információkat bizalmasan kell kezelni, és csak arra szabad felhasználni, hogy segítsen az óvodai dolgozóknak jobban megérteni és ellátni a gyermek szükségleteit.

A szülővel való első kapcsolatfelvételkor fontos elmagyarázni nekik az óvodai munka menetét, és tájékoztatni őket, hogy a gyerekek a saját biztonságuk érdekében egyedül nem léphetnek be az óvodába és nem hagyhatják el az óvoda épületét, hanem a szülőnek vagy a családtagoknak kell a gyerekeket az óvodába elhozni és onnan elvinni.

³ https://www.massey.ac.nz/~trauma/issues/2008-1/prewitt_diaz.htm

⁴ Forrás: https://www.massey.ac.nz/~trauma/issues/2008-1/prewitt_diaz.htm alapján

REGISZTRÁCIÓS NYOMTATVÁNY: Az óvodai felvételt követő héten minden gyermekre vonatkozóan ki kell tölteni egy rövid regisztrációs nyomtatványt. A nyomtatványon megadott válaszok segítségével az óvodapedagógusok jobb képet kapnak a gyermekről és a gyermek szükségleteiről, és ezek ismeretében jobban elő tudják segíteni a gyermek jóllétét. A regisztrációs nyomtatvány kizárólag ezekre a célokra szolgál. Fontos elmagyarázni a szülőknek, hogy miért tesszük fel ezeket a kérdéseket. A menekült családoknak sokan és sokféle kérdést tesznek fel, és lehet, hogy megijednek vagy aggódnak, ha nem értik a folyamat célját.

Mintakérdések szülőknek:

- *Gyermek neve*
- *Gyermek életkora*
- *Hogyan szólítják/becézik a gyermeket?*
- *Milyen tevékenységekkel szereti legjobban lefoglalni magát a gyermek?*
- *Mitől ijed meg/lesz dühös/szomorú a gyermek? Hogyan lehet megnyugtatni a gyermeket?*
- *Van a gyermeknek jó barátja a menekülttáborban?*
- *Van a gyermeknek olyan játéka, ami nagyon fontos számára?*
- *Önálló a gyermek? Igényel-e segítséget a vécéhasználatban és a tisztálkodásban?*
- *Van-e valami, amit megosztana velünk a gyermeke egészségével kapcsolatban?*
- *Van-e a valami, amit megosztana velünk a gyermeke viselkedésével kapcsolatban?*
- *Mit szeretne, hogy a gyermeke csináljon az óvodában?*
- *Szívesen segítenek nekünk? Miben tudna segíteni?*

A fizikai környezet

Bár a menekülttáborokat/fogadóközpontokat kihívást jelentő és kedvezőtlen körülmények jellemzik, az óvodáknak meg kell felelniük a törvényben előírt alapterületre, biztonságra, szellőztetésre és higiéniaira vonatkozó minimumkövetelményeknek.

Tudjuk, hogy a korai életévekben a fizikai környezet minősége szoros összefüggésben áll a jóllétel és a megfelelő fejlődéssel. Az óvodáknak a következő minimumkövetelményeknek kell megfelelniük:

- Kézmosási lehetőség és a mosdóhelyiségek könnyű megközelíthetősége. Az óvodapedagógusok nem hagyhatják felügyelet nélkül a gyerekeket, és nem engedhetik, hogy a gyerekek egyedül menjenek ki mosdóra. Ha ez nem megvalósítható, a menekülttábor felelős testületei segítsenek az óvodapedagógusoknak.
- A helyiség legyen biztonságos, védett és jól láthatóan legyen kitéve az óvoda megjelölés. Szükség esetén a helyiség használható a szülővel folytatott beszélgetésekhez is, de a hely integritása, a higiénia, a berendezések, a játékok és a gyerekek munkáinak, stb. védelme érdekében más célra ne hasznosítsák.

- A tér legyen elég nagy a tervezett gyermeklétszám befogadására, a játékokra és lehetőleg minél több, különféle tevékenységek számára elkülönített tér kialakításához. Ilyenek lehetnek a képeskönyvek, építőkockák, alkotás, drámajáték és szerepjáték, valamint a zene és a mozgás számára kialakított terek. A foglalkoztató sarkok/játéksarkok száma, típusa és elrendezése függ a rendelkezésre álló helyiség adottságaitól. Ha a helyiség túl kicsi, jó megoldás lehet néhány kisebb és mobil foglalkoztató sarok felállítása vagy dobozokban való elhelyezése.

Ez a tér egy fogadóközpontban került kialakításra és berendezésre a projekt megvalósítása során

Ötletek a barátságos és befogadó óvodai környezet kialakításához

A tanulási környezet⁵ nem pusztán a tanterem felszereltségét és a létesítmény minőségét, hanem a **tanulási térre jellemző kultúrát és légkört** is magában foglalja. A tanulási környezet nagyban befolyásolja a gyermekek kognitív, szociális, emocionális és fizikai fejlődését. A **fizikailag és pszichológiai szempontból is biztonságos**, valamint stimuláló környezet megteremtésével az óvodapedagógusok elősegítik a tanulási tevékenységet az önálló és csoportos felfedezésen, játékon, sokféle eszközhöz való hozzáféréseken, valamint a társakkal és a felnőttekkel folytatott interakciókon keresztül.

A termet úgy kell berendezni, hogy ***minden gyermek számára befogadó legyen, minden gyermek úgy érezze, hogy oda tartozik, és minden gyermekben az elfogadás és a tisztelet érzését keltse.***

Fontos, hogy a környezet előmozdítsa:

- *a gyerekek közti együttműködést* (a gyerekek csapatban és tanulási közösségként dolgoznak együtt);
- *a tiszteletteljes kommunikációt* (a gyerekek és a felnőttek figyelmesen meghallgatják egymást, óvodán kívül is szocializálódnak és törődnek egymással);
- *az empátikus felnőtt viselkedést* (figyelembe veszik a gyerekek érzéseit és szükségleteit, ösztönző módon avatkoznak be, ugyanakkor a gyerekek kezdeményezésének is teret adnak);
- *a kölcsönös tiszteletet* (a gyerekek kölcsönösen elfogadják egymást, függetlenül attól, hogy ki hogyan néz ki, milyen háttérből jön, milyen képességei vannak vagy milyen társadalmi réteghez tartozik);
- *a vélemények sokszínűségét* (a gyerekek nem félnek az eltérő véleményektől, nem dühíti fel őket és nem válnak agresszívvé, ha nem értenek egyet valamivel, és konstruktív módon kezelik a konfliktusokat);
- *a megosztást* (a gyerekek bíznak egymásban és szabadon beszélnek önmagukról, az érzéseikről és az élményeikről); és
- *rengeteg releváns, a gyerekek számára megfelelő, strukturált és nem strukturált anyag használatát* (például dobozok, drótok, műanyagpalackok, papír és egyéb anyagok), ezáltal biztosítva a gyerekek számára a felfedezés és az alkotás élményét.

⁵ Trikić, 2012, 51–52. o.

Ötletek új gyerekek és családok köszöntéséhez⁶:

- Üdvözlőkártya készítése a gyerekeknek és családoknak – egyszerű üdvözlőlap egy rajzzal és néhány köszöntő szóval görögül és más nyelveken.
- Fényképes vagy rajzos napirend készítése – a nap felépítése és a foglalkozások időbeli keretei.
- Az első néhány napban vagy az első héten olyan játékokat játszunk, amelyekhez nem szükséges a görög nyelv ismerete, például:
  - A gyerekek rajzolják le saját magukat és játszunk párosító játékot. A rajzok alá írjuk oda a gyerekek nevét, hogy mindenki felismerje a sajátját és megismerjék egymás nevét is.
  - A gyerekek készíthetnek maguknak hangszereket, aztán alkothatnak zenekart. Öntsünk babszemetket egy műanyag palackba, hogy csörgőt készítsünk, vagy készítsünk húros hangszert fedél nélküli cipősdobozra erősített befőttesgumiból, vagy készítsünk kazoot fésűből és papírsebkekből. A gyerekek együtt zenélhetnek és meghívhatják a családjaikat egy közös koncertre.
- Hadd fedezzék fel a szülők és a gyerekek az óvodai szobát (vagy az egész óvodát, ha nem menekülttáborban van) és hadd ismerkedjenek meg a hellyel.
- Egyéni időtöltés a gyerekekkel – a menekült gyerekekkel folytatott munka elsődleges célja, hogy a gyerekek biztonságban érezhessék magukat és kialakuljon bennük a bizalomérzés. Szánjunk időt arra, hogy egyénileg is időt töltsünk minden gyermekkel, egyénileg is kedvességet, törődést mutassunk feléjük. Ha nem beszéljük a gyermek nyelvét, semmi baj, találjunk ki olyasvalamit, amihez nem kell nyelvtudás. Csak legyünk ott a gyermek számára.

Munkatársak

Minden csoportban legyen **legalább egy hivatásos óvodapedagógus**. (Görögországban a pedagógusokat az Oktatási és Vallásügyi Minisztérium választotta ki.) A gyerekek, családok és pedagógusok közötti minőségi kapcsolatok és interakciók támogatása érdekében, ha lehet, vonjuk be a következő személyeket (az illetékes minisztériumok és a menekülttábor/fogadóközpont vezetésével együttműködésben):

- **Önkéntesek** (lehetőség szerint vonjuk be a táborban élő, megfelelő iskolázottsággal és nyelvtudással rendelkező szülőket, releváns szakterületen járatos egyetemi hallgatókat vagy szakembereket, például gyerekorvos, művész, stb.)
- Legalább egy **kulturális mediátor** és/vagy **tolmács** (folyékonyan beszéli a menekültek nyelvét/nyelveit és legalább alap szinten beszél görögül és angolul, ha az óvodapedagógusok beszélnek angolul). Amikor csak lehet, használjuk tolmácként a menekülttáborban élő szülőket, ők a kulturális normák és elvárások megértésében is tudnak segíteni az óvodapedagógusoknak.) A stabilitásérzés, a bizalom és

Az önkéntesek és/vagy kulturális mediátorok és tolmácsok kiválasztásakor fontos figyelembe venni a következőket:

- Életkor – 18 év feletti munkatársakat választunk
- Tud-e az illető példaképként szolgálni? Hozzáállás, tisztelettudó, interakciók minősége.
- Motiváció – Motivált arra, hogy segítsen a gyerekeknek és a családoknak? Ha igen, mi motiválja?
- Megfelelő tudás és készségek.
- Megfelelő esetben kérdezzük le a rendőrségi nyilvántartásból, ellenőrizzük a büntetlen előéletet.
- A menekülttáborból jövő önkéntesek esetén ellenőrizzük, hogy milyen az illető hírneve a közösségben és a tábor vezetése körében.

Az óvodapedagógusok mindig legyenek jelen. A legfontosabb szempont a gyerekek védelme és megóvása minden nemű abúzustól.

⁶ <https://www.naeyc.org/resources/pubs/tyc/aug2017/welcoming-refugee-children-into-classrooms>

a folytonosság szempontjából nagyon fontos a gyerekek és a szülők számára is, hogy minél kevesebbszer legyenek személyi változások a munkatársak körében (ne cserélődjenek gyakran az óvodapedagógusok). Ha egy óvodapedagógusnak vagy más fontos munkatársnak távoznia kell, a távozás folyamatát jól át kell gondolni és meg kell tervezni, hogy elkerüljük a „kötődési problémákat” vagy a szeparáció és elhagyottság érzésének fokozását, amelyek gyakran megjelennek menekült gyerekeknél. Legyen néhány hónap (legfeljebb 3 hónap) a gyerekektől és családoktól való elköszönésre. Ha nem megfelelő módon történik a távozás, a gyerekek elmaradhatnak az óvodából vagy növekedhet bennük a stressz. Fontos továbbá megszervezni a régi és új pedagógus között az átadás-átvételt a zökkenőmentes átmenet érdekében. Például fontos, hogy az új óvodapedagógus tudja, mit szeretnek a gyerekek játszani, énekelni, táncolni, stb.

A projekt megvalósítás során, valamint a partnereink által megvalósított más kezdeményezések tapasztalataiból azt láttuk, hogy a pedagógusok vagy önkéntesek állandó fluktuációja, ahogy részévé válnak a gyerekek életének és közeli kapcsolatba kerülnek velük, majd elmennek, további stresszt jelent a gyerekek számára, és fokozza bennük a bizalmatlanság és elhagyottság érzését.

Magatartási kódex

A gyermekek biztonságának garantálása a jóllétük előmozdítása és a bármilyen sérelemtől, beleértve a fizikai, szexuális és érzelmi bántalmazást és az elhanyagolás különböző formáit, való védelmük érdekében tett intézkedéseket jelenti.⁷

A menekült gyerekek biztonsága és jólléte sokkal nagyobb veszélyeknek van kitéve, mint egy átlagos gyermeké. A menekült gyermekek az esetek többségében jelentős kockázatoknak és toxikus stressznek voltak kitéve a származási országukban, és életük a menekülés során és a menekülttáborokban is szenvedéssel teli. Szomorú tény, hogy gyakran a menekült kisgyermekek az erőszak első és leggyakoribb áldozatai, és súlyosan sérülhetnek alapvető jogaik. A gyermekjogok védelmével foglalkozó európai ombudsmanok hálózatának (European Network of Ombudspersons for Children, ENOC) 2016. évi jelentése szerint az Európában úton levő gyermekek elfogadhatatlan biztonsági kockázatoknak vannak kitéve, beleértve az emberkereskedelmet, az erőszakot, a betegséget, a hontalanná válást, a szülőktől való elválasztást és akár a halált is.

A menekülttáborokban működő óvoda olyan biztonságos tér kell legyen, ahol a gyerekek úgy érzik, hogy megvédik és tisztelik őket. Annak érdekében, hogy biztosítsuk, csak olyan emberek dolgozzanak az óvodákban, akik a gyermekek legjobb érdekében járnak el, javasolt minden munkatárssal, önkéntessel és kulturális mediátorral aláírni a magatartási kódexet vagy bármely más dokumentumot, amelyet a minisztérium erre a célra dolgozott ki vagy kellene, hogy kidolgozzon. Ne feledjük el, hogy a kivételes körülmények (olyan létesítmények, ahol ilyen sok kiszolgáltatott személy él) kivételes intézkedéseket követelnek meg, és a gyermekek biztonsága mindennek fölött való.

Nyilvántartás

A jogszabályokban (jelen esetben a görög jogszabályokban) előírt dokumentáció és nyilvántartás mellett, a korábbi jó gyakorlatok alapján a következő dokumentumok vezetését javasoljuk:

- **FEJLŐDÉSI NAPLÓ:** Az óvodapedagógus készítsen rövid feljegyzéseket a gyermek fejlődéséről, és a megjegyzéseit illusztrálja a gyermek munkáival. Menekülttáborban működő óvoda esetén érdemes a gyermek fejlődésében bekövetkező legnagyobb változásokat és előrelépéseket illusztrálni, feljegyezni a gyermek ott töltött idejének fénypontjait. A feljegyzések segítségével megmutathatjuk a gyermeknek, hogyan változik, és tájékoztathatjuk a szülőket vagy adott esetben az új óvodapedagógust. A fejlődési naplóban feljegyzett információk a kilépő laphoz is felhasználhatók.

⁷ <https://learning.nspcc.org.uk/safeguarding-child-protection#:~:text=Safeguarding%20is%20the%20action%20that,children%20from%20abuse%20and%20maltreatment>

- **KILÉPŐ LAP:** A gyermeket ezzel a dokumentummal bocsátjuk el az intézményből. Mivel a menekülttáborokban működő óvodák csupán átmeneti megoldásként szolgálnak, amikor a gyermek elhagyja a menekülttábort, kell, hogy rendelkezzen valamilyen dokumentummal, ami segítséget nyújt az új óvoda vagy általános iskola pedagógusainak a gyermek fogadására való felkészülésben. **Fontos, hogy a kilépő lapon szereplő jellemzés a gyermek erősségeit hangsúlyozza, és semmiképpen ne tartalmazzon negatív megítélést a gyermekről vagy a családjáról.**

Németországban az ISSA, az UNICEF ECARO és a németországi One Response UNICEF Iroda intervenciója során úgynevezett „én-könyveket” készítettek. A módszer lényege abban állt, hogy minden gyermek kapott egy üres füzetet az óvodai beiratkozáskor, amibe az óvodában töltött idő során rajzokat, emlékeket, stb. gyűjthetett. A gyermek kérésére az óvodapedagógus, a szülők vagy más fontos személyek is írhattak a könyvbe. A társak is rajzolhattak vagy írhattak bele. A gyermek aztán magával vitte ezt a könyvet, amikor új óvodába, iskolába vagy másik menekülttáborba/fogadóközpontba vagy akár másik országba ment.

A napi program időtartama és napirendje

A napi program időtartamát és gyakoriságát a hivatalos normához és tantervhez, valamint a tábori körülményekhez kell igazítani. A napi program ne legyen rövidebb 3 óránál. Minden gyermek számára fontos a struktúra, az egyértelműség és a napi rutinok, mivel ezek kiszámíthatóságot, következetességet és biztonságérzetet nyújtanak. A menekülttáborokban élő kisgyermek számára különösen fontos a világos struktúra és napirend, hiszen az ő mindennapi életük nagyon kaotikus lehet a nagyfokú kiszámíthatatlanság miatt, és amiatt, hogy nem látják tisztán, mi fog történni velük és a családjukkal.

Mi az alábbi napirendet javasoljuk, amely a görög tantervvel is összhangban van:

- **Napindító** – Közösségépítésre fókuszáló nyitó rutintevékenységek
  - Reggeli/Nyitó kör – köszöntés és megosztás
  - Közös éneklés vagy játék

Foglalkozás: körbeülés

A körbeülő foglalkozások remek lehetőséget teremtenek a csoporton belüli közösségépítésre, elősegítik a gyerekek között az egymás iránti tiszteletet és kedvességet. Az óvodapedagógusok adjanak mintát a gyerekeknek. A körbeülő foglalkozások alkalmával az óvodapedagógus bemutathatja a gyerekeknek az elvárt viselkedésformákat. A gyerekeknél semmit ne vegyünk magától értetődőnek.

A reggeli nyitó kör alatt az óvodapedagógus bemutatja, hogyan kell egymással kedvesen beszélni, hogyan nézzünk egymás szemébe, hogyan hallgassuk azt, aki éppen beszél, hogyan olvassuk mások üzeneteit (idősebb gyerekeknél), hogyan osszuk meg a gondolatainkat, és hogyan reagáljunk mások gondolataira illő és tiszteletteljes módon. A reggeli közös kör hatékony pedagógiai eszköz arra, hogy megmutassuk a gyerekeknek, hogy egy közösséget alkotunk és a közösség tagjaiként egy csapat vagyunk. A körbeülő idő remek alkalom lehet a problémák megoldására, a nap és a napi foglalkozások értékelésére is.

A **reggeli kör** húsz-harminc percig tart és az alábbi elemek tartalmazza:

Köszöntés: A gyerekek és az óvodapedagógusok név szerint köszöntik egymást. Ha a gyerekek nem beszélik az adott nyelvet, akkor más módon, például gesztikulálással is történhet a köszöntés. Azonban fontos, hogy a pedagógus mindenképpen használja a gyerekek nevét.

Kivel mi történt: A gyerekek mesélnek életük fontos eseményeiről, dolgairól. A hallgatók empátiáskusan reagálnak vagy további kérdéseket tesznek fel. Ha a gyerekek nem beszélik az adott nyelvet, ez a rész kimarad.

Közös tevékenység: Mindenki részt vesz egy rövid, vidám és a csoportösszetartozást erősítő tevékenységben (pl. közös éneklés, tánc, szociális készségfejlesztő játék).

A záró kör is 20 percig tart, és az a célja, hogy a gyerekeket lenyugtassa és felkészítse a menekülttábori környezetbe való visszatérésre. A nap értékeléséhez használhatunk mosolygós fejeket is. A záró tevékenység legyen valamilyen stresszlevezető vagy tudatos jelentlétre fókuszáló (mindfulness) gyakorlat. Az útmutatóban leírás is található a különféle gyakorlatokról, feladatokról.

Nagyon fontos egyenként köszönteni a gyerekeket. Az óvodapedagógus ezzel azt az üzenetet közvetíti a gyerekek felé, hogy minden gyermek fontos és nélkülözhetetlen része a csoportnak, és nagyon hiányozna a csoportnak, ha nem lenne ott a körben. Rendkívül fontos, hogy a pedagógus minden új dolgot mutasson be, és kérdezze meg a gyerekektől, hogy szerintük hogyan kell egymást köszönteni. Ha a gyerekek körbe ülnek, a pedagógus mindenkit jól lát és jobban tudja koordinálni a csoportot. Ha minden gyermeknek lehetőséget adunk arra, hogy köszöntse a többieket, azzal építjük a kommunikációs készségeiket és egymás tiszteletére tanítjuk őket. A reggeli nyitó kör első pontja a köszönés, amit azonnal elkezdhetünk, ha mindenki leült a körbe. A gyerekek természetüknél fogva arra vágnak, hogy szeressék őket, és szeretnék egy csoport tagjának érezni magukat. A körbeülés és egymás köszöntése erősíti a közösségi összetartozást és az egymás iránti tiszteletet.

Forrás: Coughlin et al.: *Step by Step: A Program for Children and Families. Creating Child-Centered Classrooms: 3–5 Years Old*. ISSA alapján

- **A nap fő része** – Különbéféle foglalkozások, tevékenységek (a gyerekek érdeklődési körétől, a rendelkezésre álló időtartamtól, a görög nyelvtudás szintjétől, stb. függően). Bizonyos foglalkozások, például alkotó vagy kreatív projektek akár egy hétig is tarthatnak, ha a gyerekeket érdekli és jól be lehet őket vonni.
  - Gyerekek által kezdeményezett tevékenységek – ez lehet csoportos játék, játék különféle játéksarkokban, szabad játék bent vagy az udvaron (az udvaron csak akkor, ha biztonságos!), stb.
  - Óvodapedagógus által kezdeményezett csoportos tevékenységek – pl. közös olvasás vagy mesélés, ha van tolmácsolás. Ha nincs tolmácsolás, akkor alkotó, mozgásos, stb. foglalkozásokat szervezzünk.
  - Kiscsoportos tevékenységek – játék kis csoportokban különféle anyagokkal, eszközökkel. Az óvodapedagógusok készüljenek különféle anyagokkal, eszközökkel, amiből a gyerekek választhatnak.
- **Napzárás** – Záró rutintevékenységek
  - Záró kör – Megnyugvás, a nap összefoglalása – kérdezzük meg a gyerekeket, hogyan érezték magukat aznap. Ha nem beszélnek a nyelvet, segíthetnek az olyan eszközök, mint a hasonlatok.
  - Kérdezzük meg a gyerekektől, hogy mit szeretnének csinálni másnap (ha nem beszélnek a nyelvet, válasszanak képeket, fotókat alapján).

A nyitó és záró körök nagyon fontosak, mivel lehetőséget adnak arra, hogy a gyerekek kifejezhessék magukat, meghallgassák őket, ami segít abban, hogy úgy érezzék, a csoporthoz tartoznak és a mondanivalójuk fontos a csoport számára.

2. Menekült gyermekek és családok pszichoszociális támogatása⁸

A menekülő családok óriási kihívásokkal és hosszasan tartó stresszes, bizonytalansággal teli időszakokkal néznek szembe, ami krónikus szorongást és toxikus stresszt okozhat. A stressz akkor válik toxikussá, amikor a gyermek intenzív, gyakori és tartós nehézségeknek van kitéve, és amikor a felnőttek érzelmi nem elérhetőek vagy nem képesek megfelelő támaszt nyújtani a gyermeknek. A több tényező hatására kiváltott és hosszú ideig fennálló, folyamatos stressz (pl. a menekült táborokban tapasztalt életkörülmények, szegénység, rossz egészségi állapot, félelem, stb.) súlyosan és egész életre kihatóan veszélyeztetheti a gyermek egészséges fejlődését. Sok esetben sérül az agy strukturális fejlődése, kognitív zavarok jelentkezhetnek; a mentális egészség, a fizikai egészség és az általános jóllét is veszélybe kerülhet.^{9,10}

A hathatós és eredményes pszichoszociális ellátás alapja az ellátásra szoruló és az ellátó szakember közti bizalmon és megértésen alapuló folyamatos kapcsolat. Ha az óvodapedagógus akár egy gyermeknél, akár egy felnőttél súlyos mentálegészségügyi problémát észlel, szakember segítségét kell kérje, és anélkül kell támogatást nyújtania az érintettnek, hogy megpróbálná megoldani ezeket a problémákat.

A „Baytna” (arab szó, jelentése „a mi otthonunk”) egy egyedülálló koragyermekkorai program, amelyet a Refugee Trauma Initiative (RTI) dolgozott ki azzal a céllal, hogy a menekült családok a minőségi koragyermekkorai nevelés mellett a szintén szükséges érzelmi támogatásban is részesülhessenek. Ez egy rugalmas modell, ami azt jelenti, hogy a Baytna módszer bármilyen környezetben alkalmazható, akár gyerekeket fogadó központokban, akár óvodákban vagy menekülttáborokban. A Baytna terek biztonságos és pozitív terek, ahol a gyerekek megpihenhetnek, boldognak és bizakodónak érezhetik magukat, és ahol a róluk gondoskodó felnőttek is megnyugvás találhatnak, feldolgozhatják az őket ért traumát és fájdalmas eseményeket.

<https://www.refugeetrauma.org/baytna-jan19>

⁸ Ez a fejezet nagyrészt a Refugee Trauma Initiative (RTI) által kidolgozott „Baytna” modellen alapszik.

⁹ <https://developingchild.harvard.edu/science/key-concepts/toxic-stress/>

¹⁰ <https://developingchild.harvard.edu/resources/stress-and-resilience-how-toxic-stress-affects-us-and-what-we-can-do-about-it/>

A legtöbb humanitárius szervezet pszichológiai elsősegélynyújtáson keresztül biztosít mentálhigiénés ellátást, amelynek célja azonnali segítséget nyújtani az akut traumát átélő személyeknek. Bár a pszichológiai elsősegélynyújtás fontos és szükséges célt szolgál, nem képes választ adni azokra problémákra, amelyekkel a háború, az erőszak és a kényszerű otthonelhagyás okozta tartós stresszt átélő menekültek szembeesülnek. Becslések szerint a háborús övezeteket elhagyó menekültek 50%-a mutatja poszttraumás stressz szindróma (PTSD) tüneteit. Továbbá a hatékony pszichológia elsősegélynyújtás feltétele, hogy a krónikus problémákkal küzdő személyeket abban az országban tudjuk tovább küldeni a mentál-egészségügyi ellátórendszerben a megfelelő szakemberhez, ahol az illető él. A valóságban azonban ilyen támogatás nincs, vagy nincsenek erőforrások arra, hogy ellássák a menekülteket.

A menekült gyermekekkel és családokkal kialakított kapcsolatok érzékenyek, törékenyek és kényesek, ezért az óvodapedagógusoknak tudatosan kell viszonyulniuk saját értékeikhez és előítéleteikhez. A Baytna program lefekteti a menekültekkel folytatott munka alapelveit és a kulturálisan érzékeny és figyelmes segítségnyújtáshoz szükséges stratégiákat. A program útmutatását követve az óvodapedagógusok biztonságos és a kulturális sajátosságokat figyelembe vevő környezetet tudnak kialakítani a gyermekek és családjaik számára.

Bár az útmutatóban bemutatott tapasztalatok rendkívül hasznosnak bizonyulhatnak a koragyermekkor ellátás személyre szabásához, fontos felismerni, hogy milyen korlátai vannak és milyen veszélyekkel jár, ha korábbi tapasztalatokra és az azokból következő felételezésekre alapozzuk a munkánkat. Ez a dokumentum rávilágít menekültek bizonyos tapasztalataira, azonban a leírtak közül nem minden lesz érvényes azokra a gyermekekre és családokra, akikkel foglalkozol. Az útmutatóban leírtak olvasása közben óvakodj attól, hogy megcímkezd vagy sztereotipizáld a gyerekeket és a családokat, és negatív vagy alacsony elvárásokat támassz velük kapcsolatban. Sose diagnosztizálj! A diagnózis felállítását hagyd a szakértőkre és a szakorvosokra.

Szakemberként arra kell törekednünk, hogy értékeljük és elismerjük minden egyes gyermek és róluk gondoskodó felnőtt egyedi tulajdonságait és értékeit, és időt szánjunk a velük való kapcsolattépítésre és egyedülálló szükségleteik megértésére.

Hogyan működik ez a gyakorlatban – mit tehetsz ezért te az óvodában?

Kapcsolattépítés

Gyerekekkel	
Kapcsolattépítés a kezdetektől	Szánj időt a gyerekekkel való kapcsolattépítésre. Ha új gyerekkel találkozol, mutatkozz be, mondd el lassan, hogy hívnak. Kérdezd meg a gyermektől, hogy mi a neve, és ha nem válaszol, tartsd tiszteletben, hogy több időre van szüksége. Jegyezd meg a gyermek nevét, tanuld meg helyesen kiejteni a nevét. Figyeld meg, hogy nehezebbre esik-e elválni az édesanyjától, támogasd a gyermeket, bátorítsd az anyát/apát/gondozót, hogy maradjon ott, amíg a gyermek biztonságban nem érzi magát. Figyelj arra, hogy milyen testbeszédet használ. Beszélj nyugodt hangon és a gyermekkel egy szinten (például térdelj le hozzá). Használj olyan játékokat, amelyek segítenek kapcsolatot teremni a gyermekkel, és megismerni, hogy mi érdekli a gyermeket és milyen személyisége.
Gondoskodj arról, hogy a gyerekek biztonságban érezhessék magukat	Teremts olyan környezetet, amely biztonságérzetet sugároz (nyugodt, tiszta tér, világos szabályok). A meghatározott napirend is biztonságérzetet és kiszámíthatóságot jelent (pl. a záró rituálék segítenek a relaxációban és az elközönítési formulák elsajátításában). Bábok és játékbabák segítségével azoknak a gyerekeknek is segíthetünk megszólalni, akik még nem érzik magukat biztonságban (pl. kérdezzük meg tőle, hogy hívják a játékát). Ha egy gyermek visszahúzódik, néha elég, ha mellé ülünk, hogy érezze, ott vagyunk vele és segíteni akarunk neki, és amikor készen áll, bármikor odajöhet hozzánk. A gyerekek tudni fogják, hogy van egy biztos bázisuk.

Fektessük le a szabályokat	Egyszerű és világos szabályokat állítsunk fel, és a szabályokat kommunikáljuk világosan a gyerekek és a családok felé, például a falon, a nap elején, egy vidám dalon keresztül. Bizonyosodjunk meg arról, hogy a gyerekek megértették, mi lesz következménye, ha nem tarják be a szabályokat. Ne büntessünk! Adjunk időt a szabályt áthágó gyermeknek a megnyugvásra és a gondolkodásra (time-out), és mutassuk felé azt, hogy hiszünk benne. Magyarázzuk el a szabályt, és azt, hogy miért van rá szükség. Time-out után engedjük vissza a gyermeket a csoportba.
Biztosítsunk állandóságot	Legyenek világos szabályok és felelősségi körök, amelyeket az óvodapedagógusok is betartanak és követnek. Dolgozzatok közösen és gondolkozzatok azon, hogyan lehetne úgy alakítani a munkát és a napi gyakorlatokat, hogy egységes csapatot alkossatok. Beszéljete a szülőkkel az állandóság fontosságáról, és támogassátok őket a kiszámítható és következetes rutinok kialakításában.
A csecsemőről gondoskodó felnőttekkel	
Bátorítsuk a gondozókat, hogy ismerjék fel és értések meg a gyermek jelzéseit, és nyugalommal tudjanak ezekre reagálni.	
Ismerjük el a gondozók erőfeszítéseit, hogy tudatossá váljanak.	
Segítsünk a szülőknek megérteni, milyen fontos, hogy a gyerekeiknek érzelmi melegséget és szeretetet adjanak, és mekkora hatással van ez a gyerekek fejlődésére.	
Mutassuk meg, hogyan lehet kézbe venni egy csecsemőt és hogyan lehet úgy bánni vele, hogy az pozitív kötődést tápláljon.	
Tanítsunk a gondozóknak olyan tevékenységeket, amelyek kellemesek és elősegítik a gyermekükhöz való kötődést, például masszázst, utánczást.	
Kérdezzük a gondozókat a gyermekük érdeklődéséről és kedvenc játékaikról.	
Ha a gondozók is jelen vannak, biztassuk őket, hogy vegyenek részt és játszanak a gyermekükkel.	
Adjunk tanácsot a gondozóknak és osszuk meg velük olyan stratégiákat, amelyekkel erősíthetik a gyermekükkel való kapcsolatukat, pl.: beszéljenek a gyermekhez miközben végzik a házimunkát/ fürdetik/öltöztetik a gyermeket.	

Ezen a fényképen az látható, hogy egy menekülttábori óvodában a gyerekek és a pedagógusok hogyan vezettek be szabályokat.

(Stellakis N. és Spiliopoulou G., University of Patras, Neveléstudományi és Koragyermekkorai Nevelési Tanszék)

A gyermek fejlődésének holisztikus, minden aspektust figyelembe vevő támogatása

A gyermekek a korai években rengeteget és különböző módokon fejlődnek.

A Baytna elveit követve négy fejlődési területre fókuszáltunk: a kognitív, a szociális, az érzelmi és a fizikai fejlődésre. Szakemberként fontos feladatod megérteni és felmérni a gyermekek ezen területeken elért fejlettségi szintjét és az egyes fejlődési területek közti szoros kapcsolatokat. Ez azt jelenti, hogy képes vagy külön-külön felmérni a gyerekek problémamegoldó készségét, motoros készségeit és érzelmkezelési képességét, miközben azt is megfigyeled, hogy ezek a területek hogyan lépnek interakcióba egymással és hogyan egészítik ki egymást. Miközben megfigyeled egy gyermek fejlettségi szintjét, arról is információt kapsz, hogy a gyermek hogyan fejlődik vagy adott esetben nem fejlődik. Bizonyos esetekben a fejlődés elmaradása arra utalhat, hogy a gyermeknek célzott vagy speciális támogatásra van szüksége.

A következőket teheted a gyermek fejlődésének támogatása érdekében:

Felmérni – gondold át, hogy mely tevékenységek a legjobbak a különböző fejlődési területek és a holisztikus fejlődés előmozdítására. Válassz olyan tevékenységeket, amelyek egyszerre több fejlődési területre is hatnak.

Alkalmazd a tapasztalati tanulást, és építs a gyermek kíváncsiságára és aktív felfedezési vágyára.

Használj pozitív megfogalmazást a gyerekekkel és ne szidd le őket, ha valamit nem tudnak az elvárásaidnak megfelelően elvégezni.

Ne feledd, hogy minden gyermek a saját tempójában fejlődik, és ne hasonlítsd össze őket egymással.

Építs az erősségekre – Amikor új dolgokat tanítasz a gyerekeknek, építs a meglévő tudásukra és képességeikre, ezáltal támogatva a fejlődésüket. Ha a gyerekek rendszeres járnak az óvodába, készíts nekik az érdeklődési területeiket figyelembe vevő egyéni tanulási tervet, benne különféle tevékenységekkel és a különféle fejlődési területekre vonatkozó egyéni tanulási célokkal.

Biztosíts lehetőséget a testmozgásra. Tudatos jelenlétre fókuszáló gyakorlatokat, például jógát is használhatsz.

Teremts hívogató és stimuláló tanulási környezetet, és használj többféle eszközt a kognitív fejlődés támogatására, pl. képeket, szavakat, fémeket, textilt. Használj szókérdőket vagy egy egyszerű szótárat a gyerekekkel való kommunikációhoz, új szavak tanulásához. Ezek az eszközök segíthetnek megérteni a gyerekek szükségleteit és segítik az interakciót.

Figyeld meg, hogy a gyerekek interakcióba lépnek-e egymással a különféle szituációkban, például tízórai közben, szabad játék alatt, alkotás vagy mozgásos feladatok közben. Ha a gyerekek elkülönülnek és kevésbé szociálisak, próbáld meg történetekkel, különféle foglalkozásokon keresztül, játékokkal erősíteni a társas készségeiket.

Nyitott kérdéseket tegyél fel a gyerekeknek, ez segít nekik az érzelmeik kifejezésében és fejleszti a képzelőerejüket. Használj változatos tevékenységeket, például kézműves feladatokat, bábokat, művészeteket, történeteket a gyerekek érzelmi intelligenciájának fejlesztésére. Kezdeként segíts nekik az alapvető érzelmek kifejezésében: harag, bánat, öröm és félelem. Bátorítsd őket arra, hogy mondják el, mit éreznek; ha nem tudják elmondani, reflektálj arra, hogyan érezhetik magukat, és adj néhány példát arra, hogyan nevezhetnék meg az érzéseiket, és mit kezdhetnek ezekkel az érzelmeikkel.

A gyermekkori ártalmak kezelése

Nem minden menekültnek azonosak a tapasztalataik, ezért fontos, hogy ne alkossunk sztereotípiákat és ne feltételezzük, hogy a gyerekek és a családok, akikkel dolgozunk, átéltek bizonyos élményeket. A családok és a gyerekek hamar észreveszik, ha előfeltevésekkel közelítünk feléjük, ami megakadályozhatja a bizalomépítést és a pozitív kapcsolatok kialakítását. Ugyanakkor más menekültek tapasztalatainak ismerete érzékenyebbé és empatikusabbá tehet minket.

Ahogy korábban említettük, a különféle vészhelyzetek számos kihívást és kockázatot jelenthetnek a kisgyermek számára, például a családtagoktól való elválasztást, fizikai sérülést, élelemhiányt és pszichoszociális distresszt. Továbbá ilyen helyzetekben a családok az alapvető szükségletekre koncentrálnak, mint az élelem és a menedék, és közben a figyelmük elterelődik a gyerekek fejlődési szükségleteiről. Ezek az élmények mind a felnőttekben, mind a gyerekekben biológiai és érzelmi hatásokkal járó stresszt okozhatnak. Kutatások például kimutatták, hogy a koragyermekkorban átélt traumatikus események a gyermek agysejtjei közötti kapcsolatokra is hatással lehetnek, és ezek az elváltozások akár egész életen át fennálló tanulási és viselkedési problémákhoz is vezethetnek.

A korai életévek olyan kritikus időszak, amelyben óriási segítséget jelenthet a fejlődésre súlyos hatást gyakorló gyermekkori ártalmak feldolgozásában nyújtott speciális támogatás. **Ne diagnosztizáld a gyerekeket, csak legyél tudatos és figyelj meg őket.** Előfordulhat, hogy szakember segítségére van szükség, ezért jó, ha az ellátónak van továbbküldési mechanizmusa olyan esetekre, amikor valamilyen gyermeknek tartósan magas a distressz szintje. Neked és/vagy felettesednek ismernetek kell ennek az eljárásnak a menetét.

A stressz egy természetes és normális reakció, amelyet mindannyian megtapasztalunk. Normál élethelyzetekben egy pozitív töltetű testi érintés, például egy ölelés, képes csökkenteni a stresszt és megnyugtatni a gyermeket.

De ha a gyermek úgy marad benne stresszes helyzetekben, hogy nem kap támogatást a felnőttektől, akkor azok sokkal mélyebb nyomokat hagyhatnak benne. A pszichológusok azt mondják, hogy azok a gyerekek, akik jelentős, ártalmas élményeknek vannak kitéve, toxikus stresszt élnek át (korábban már elmagyaráztuk a toxikus stressz jelentését).

A gyerekek ilyenkor beleragadhatnak a harc/menekülés/lefagyás válaszreakcióba, vagy továbbra is úgy érezhetik, hogy nincsenek biztonságban. Ismét hangsúlyozzuk, hogy az óvodapedagógus és a gyermek közötti kapcsolat, illetve a gyermek és a róla gondoskodó felnőtt közötti kapcsolat kulcsfontosságúak ennek az állapotnak a kezelésében. Akutabb esetekben szakorvosra, például gyermekpszichológusra lehet szükség, hogy a gyermek célzott segítséget kapjon.

A gyermekkori ártalmak hatásainak kezelése érdekében a következőket teheted:

Pozitív szemléletmód	Használj pozitív nyelvezetet, amikor jellemzed a gyerekeket, és kerülj a negatív jelzőket, mint például „makacs”. Próbáld meg ezt a negatív jelzőt más oldalról megfogni, hogy a gyermek erősségeit emeld ki. Ahelyett, hogy „makacs”, mondhatod, hogy „magabiztos és ragaszkodik az elképzeléseihez”. Próbáld meg megérteni a gyermek viselkedésének okát, és adj neki különféle lehetőségeket a feszültség, a düh vagy a stressz levezetésére. Például, ha a gyermek dühös vagy stresszes, játssz vele olyan játékot, hogy ki- és belégzés közben tolja a falat, vagy gyurmázzon.
Megfigyelés	Figyeld meg, hogy melyik gyermek mitől kerül stresszes állapotba. Például, ha egy gyermek otthagya egy játékot, figyelj meg, mi történt közvetlenül előtte, és segíts a gyermeknek konstruktívan kezelni a stresszt. Ha a gyermek nem tudja kivárni a sorát egy játékban, ülj le mellé és gyakoroljátok a felváltva játszást.

Jelen	Ne kérdezzesd a gyerekeket az utazásukról, az életükről és a nehézségeikről. Ez felelevenítheti bennünk a rossz emlékeket és nehézségeket.
Tevékenységek	Használj különféle stresszkezelési gyakorlatokat, például sétálás, légzőgyakorlatok, színezés, mozgásos feladatok és éneklés. Segíts a gyerekeknek jelen lenni, mutass érdeklődést a játékaik és a képzeletviláguk iránt. Például, ha egy gyermek azt játssza, hogy ő orvos, aki épp egy babát gyógyít, kérdezd meg, hogy hívják a babát és hogy érzi magát. Segíts a gyerekeknek megállni és gondolkodni, mielőtt cselekednek, jelezd, ha most szünetet kéne tartania, például kézzel, bábbal, dallal, stb. Adj lehetőség arra, hogy a gyerekek irányítsanak. Ezáltal úgy érzik, náluk van a kontroll, és ez segít leállítani a stresszreakciókat.
Tudatos jelenlét és relaxáció	Bátorítsd a gyerekeket, hogy tartsanak szünetet és nyugodjanak meg, amikor feszültek. A tudatos jelenlétben alapuló légzőgyakorlatok segítenek a gyerekeknek a megnyugvásban, az érzelmszabályozásban, és segítenek kikerülni a harc/menekülés/lefagyás stresszreakcióból. Használj mozgásos, relaxációs gyakorlatokat, például a citromfacsarás gyakorlatot. Tegyenek úgy a gyerekek, mintha a bal kezükkel kifacsarnának egy kemény citromot. Facsarják ki az utolsó cseppig. Közben érezzék, ahogy megfeszül a karjuk és a kezük. Aztán hajítsák el a képzeletbeli citromot, engedjék le a karjukat és érezzék, ahogy a karjuk és a kezük ellazul. Ismételjék meg a gyakorlatot a jobb kezükkel is. Használj ilyen gyakorlatokat az elfogadhatatlan viselkedésformák kezelésére.
Nevetés	A nevetés nagyon hasznos, amikor stresszesek a gyerekek, segít nekik a stresszlevezetésben. Például adj ki vicces hangokat, mesélj vicceket, énekelj vicces dalokat, ami megneveteti a gyerekeket, és készülj vidám, mókás feladatokkal.
A negatív viselkedés kezelése	Ha egy gyermek csapkod, játékokat tesz tönkre vagy sír, adj neki lehetőséget megnyugodni egy „nyugisarokban”, és kapjon segítséget egy felnőttől az érzelmszabályozáshoz. A „nyugisarokban” végezhet légzőgyakorlatokat vagy néhány mozgásos feladatot, majd, ha készen áll, csatlakozzon vissza a csoporthoz. A figyelemelterelés is jó módszer lehet, például ajánlj fel neki valami más tevékenységet ahelyett, hogy ráerőltetnél egy bizonyos tanulási tevékenységet. Ha például egy gyermek stresszes, a stresszlevezetés és a gyermek megnyugtatása legyen az első, aztán amikor készen áll, visszatérhet a tanulási tevékenységhez.

Relaxációs, stresszt és agressziót enyhítő feladatok gyerekeknek közösség- és csapatépítés céljából¹¹

A nehéz és kihívást jelentő élethelyzeteket megtapasztaló gyerekek számára fontos, hogy lehetőségük legyen együtt játszani és jól érezni magukat a társaikkal. Az alábbiakban leírt feladatok célja a stressz és a szorongás enyhítése, a relaxáció elősegítése és a mások iránti bizalomépítés motiválása gyerekeknél. Ezek a gyakorlatok akkor is használhatók, ha a gyerekek nem beszélnek görögül (ha az óvodapedagógusok és a gyerekek nem beszélnek ugyanazt a nyelvet). Használhatók akkor is, ha a gyerekek zaklatottak, nyugtalanok, feszültek vagy agresszívak, de akár a körbeülős időben is.

¹¹ Az ISSA szerbiai tagszervezete, a CIP – Center for Interactive Pedagogy által kidolgozott szakmai anyag alapján.

JÉGSZOBROK: A gyerekek körben állnak becsukott szemmel, lassan lélegeznek. Mutasd be, hogyan lélegezzenek. Utasítások: Hallgasd, ahogy a levegő bejut és kimegy a testedből. Tartsd csukva a szemed és fejezd ki, hogyan érzed magad (használhatnak mozdulatokat, hangokat, amit csak akarnak). Amikor tapsolsz, mindenki „fagyjon meg” (maradjon abban a testhelyzetben, amiben éppen van) és nyissák ki a szemüket. Nézzenek körül és próbálják meg kitalálni, hogy a társaik milyen érzéseket jeleltek meg, majd lépjenek oda ahhoz, aki ugyanúgy érzi magát, mint ők.

ÉRZÉSEK TÜKRÖZÉSE: Mindenki körbe áll. Az egyik gyermek vagy az óvodapedagógus mozdulatokkal, hangokkal, stb. megmutatja, hogyan érzi magát. A többiek utánozzák, mintha tükrök lennének. Majd a következő gyermek mutatja meg az érzéseit, a többiek pedig utánozzák. A játék akkor ér véget, amikor mindenkire sor került, hogy megmutassa az érzéseit. A gyerekek megpróbálhatják felismerni és megnevezni a bemutatott érzelmeket. Furcsa vagy vicces mozdulatokat is használhatnak.

SZOBRÁSZOK: Oszd a gyerekeket párokra. A pár egyik tagja lesz a „szobrász”, a másik tagja az „agyag”. Az egyik gyerek „megformázza” a másikat, kifejezve ezzel az aktuális érzéseit. A játék végén az „agyag” szerepét játszó gyermek megpróbálja kitalálni a „szobrász” által megjelenített érzéseket, és elmondja, miből ismerte fel az érzéseket. Utána szerepet cserélnek.

ÖRÖM: A gyerekek körben ülnek. Mondd, hogy csukják be a szemüket és emlékezzenek vissza egy boldog, örömteli pillanatra, és bátorítsd őket, hogy elevenítsék fel magukban ezt az emléket: mit csináltak ekkor és hogyan érezték magukat. A feladat végén a gyerekek felállnak és mozgásosan kifejezik az örömet, boldogságot.

CSIKLANDOZÁS: A gyerekek párban csiklandozzák egymást, amíg az mindenkinek jólesik. Az egész csoporttal is meg lehet csinálni ezt a feladatot. Gyűjtsd össze a gyerekeket a szoba közepére, és csiklandozzák egymást, amíg ki nem fáradnak. Aki kellemetlenül érzi magát ebben a játékban, bármikor kiszállhat.

NEVETÉS: A gyerekek a földön ülnek vagy fekszenek, szemüket becsukják és mélyeket lélegeznek. Amikor ellazultak, kezdenek el olyan hangosan nevetni, ahogy csak tudnak. A nevetés hamar spontáná válik. Az óvodapedagógusok is kapcsolódjanak be.

LÉGZÉS KÖRBE: A gyerekek a hátukon fekszenek, körben, fejükkel a kör közepe felé, szemüket becsukják és fogják egymás kezét. Lassan lélegeznek, megpróbálják összehangolni a mellettük levőkkel a légzés ütemét. Egyre mélyebb lélegzetet vesznek, orron keresztül lélegeznek be, szájon át hangosan kifújják a levegőt. Mondjuk azt, hogy a hangos kilégzéssel együtt a kellemetlen érzések is elhagyják a testüket.

GYERTYÁK A TORTÁN: Képzeld meg a gyerekek, mintha gyertyák lennének egy tortán. Mondd nekik: Húzd ki magad és állj egyenesen. Melegen süt a nap. A naptól kezdenek megolvadni a gyertyák. Először a fejek olvadnak el (szünet), aztán a vállak (szünet), majd a kezek. Lassan olvad a viasz. Lassan behajlítjuk a lábakat, lassan, amíg a viasz már tócsaként terül el a földön. Most hűvös szél támad (utánozd a szél hangját) és újra felegyenesedünk, felállunk.

HÓEMBER: Először kérdezzük meg a gyerekeket, tudják-e mi az a hóember. Mutassunk nekik hóemberes képeket. Képzeljék el, hogy ők is hóemberek. Mint a hóembereknek, nekik is van fejük, testük, két karjuk és két lábuk, amin állnak. Reggel van, süt a nap. Az idő múlásával egyre erősebben süt a nap, és a hóember elkezd olvadni. Először a feje olvad el, aztán az egyik karja, majd a másik. Szép lassan elolvad a teste is. Most már csak a lábai vannak meg, de azok is olvadni kezdenek. Hamarosan csak egy tócsa marad a hóemberből. (A gyerekek tegyenek úgy, mintha olvadnának, a végén már a padlón fekszenek. Az óvodapedagógus mutassa be a feladatot, miközben beszél).

FONTOS: Néhány feladathoz érintés és testkontaktus szükséges. Minden esetben győződjünk meg róla, hogy kulturálisan elfogadott-e az érintés, és az egyes gyerekek hogyan viszonyulnak az érintéshez. Tartuk tiszteletben, ha valamilyen gyermek nem akarja, hogy mások megérintsék.

CSOPORTOS HANGZAVAR: A gyerekek felállnak egy sorba és lassan, csendesen duruzsolnak, a szoba egyik végéből elindulnak sétálva a szoba másik vége felé. Fokozatosan gyorsítják a lépteiket és egyre hangosabban duruzsolnak, amíg el nem érnek a terem végébe. A terem végébe érve megállnak és elhallgatnak.

CSOPORTOS MORMOGÁS: A gyerekek összegömbölyödve egymáshoz közel ülnek, amennyire csak tudnak. Elkezdnek halkán mormolni. Lassan nyújtózni kezdenek és a mormogás is fokozatosan felerősödik. Akkor lehangosabb a mormogás, amikor egyenes állnak karjukat a magasba emelve. Fordítva is megcsinálhatjuk, lassan leereszkedünk, összegömbölyödünk, és a mormogás hangerejét fokozatosan halkítjuk, amíg el nem érjük a kiindulási testhelyzetet.

SZÁLLJ LE RÓLAM! : A gyerekek terpeszben állnak, térdüket lazán tartva, lábfejek párhuzamosak. Karjuk lazán a testük mellett. Állak ellazítva, szabályos légzés. Majd felhúzzák a könyöküket és karjukat vállmagasságban oldalra nyújtják. Amikor úgy érzik, erőteljesen hátra lendítik a könyöküket, és közben azt kiabálják: „Szállj le rólam”. Egymás után többször is meg lehet ismételni.

A CSÚF, A SZÉP, AZ IJESZTŐ ÉS A VICCES: Minden gyermek rajzol valamit, ami szerinte csúnya – amit nem szeret vagy ami számára ijesztő. Aztán együtt is rajzolnak úgy, hogy mindenki hozzátesz valamit a rajzhoz, amitől a csúnya rajz szép/vicces lesz.

KÖZÖS RAJZ: Csukott szemmel minden gyerek rajzol valamit egyénileg egy nagy lapra. Majd mindenki kinyitja a szemét és a sok egyéni rajzból egy nagy rajzot készítenek.

A BIZALOM KÖRE: A gyerekek körben állnak olyan szorosan, ahogy csak lehet. Egy önként jelentkező beáll a kör közepére, lábait a talajon, kihúzza magát. A többiek a kör közepe felé nyújtják a kezüket nyitott tenyérrel. A kör közepén álló gyermek szeme csuka van, elkezd hintázni, miközben a többiek tartják. A kör lassan kitér és a hintázó mozdulat lengése egyre nagyobb.

EMBERLABIRINTUS: Az egyik gyermek bekötött szemmel végigmegy a barátai teste által megformált labirintuson. A gyermek tapogatózva próbálja keresni az utat, miközben a többiek nonverbális jelekkel segítik.

PILLANGÓÖLELÉS: Tedd keresztbe a karjaidat a mellkasod előtt, mintha átölelnéd magad, bal kezed a jobb válladon és jobb kezed a bal válladon. Kérd a gyerekeket, hogy csinálják utánad. A karjaid maradjanak keresztben, majd felváltva érintsd meg a vállaidat. Bal kézzel érintsd meg a jobb válladat, jobb kézzel érintsd meg a bal válladat. Ismételd meg néhányszor. Fontos, hogy egyszerre csak az egyik válladat érintsd meg. Hasonlítsd a vállak megérintésének mozdulatát a pillangó szárnymozgásához. Először az egyik „szárny” mozdul fel-le, majd a másik „szárny”. A gyerekek egy percen keresztül ismételjék meg a mozdulatokat, majd mindenki álljon meg, vegyen egy mély levegőt és figyeljék meg, hogyan érzik magukat. Kérdezd meg: Hogy érzitek magatokat? Addig folytassátok a feladatot, amíg jól esik a gyerekeknek, és egy nap olyan gyakran, amilyen gyakran a gyerekek kérik.

NAGY ÖSSZEGABALYODÁS: Oszd a gyerekeket 4–6 fős csoportokra. A csoportok alkossanak kört. Jobb kezüket tegyék a kör közepébe és (finoman!) fogjanak meg egy velük szemből nyúló kezét. Bal kézzel ugyanígy. Ebben a pillanatban minden gyerek két másik gyerek kezét fogja. A gyerekek ezzel összegabalyodtak egy nagy csomóvá, amelyet ki kell bogozzanak anélkül, hogy elengednék egymás kezét. Mondd nekik, hogy lassan, óvatosan kell játszani ezt a játékot, nehogy valaki megsérüljön. Bizonyos esetekben jobb, ha a gyerekek inkább elengednek egy csuklót ahhoz, hogy ki tudja bogozni magukat. Ez egy nagyszerű csapatépítő játék, mert arra készíti a gyerekeket, hogy együtt dolgozzanak a megoldáson a közös cél felé. Fokozhatjuk a játékot azzal, ha a gyerekek nem beszélhetnek – ezzel arra készítjük őket, hogy testbeszéddel kommunikáljanak, ami fejleszti a csoportösszhangot, amire ez a játék tanítani próbál.

LIBIKÓKA: A gyerekek párokban fogják meg egymás csuklóját, majd próbáljanak meg együtt leguggolni és felállni. Ismételjék meg többször.

SÁRKÁNY: Ez a játék hét gyermekkel ideális. Ha több gyerek van, több sárkányt is lehet alkotni. A gyerekek felsorakoznak egymás mögé libasorban, minden gyerek megfogja az előtte álló csipőjét. Aztán a sárkány „feje”, vagyis a sor elején álló gyermek, megpróbálja elkapni a sárkány „farkát”, vagyis a sor végén álló gyermeket, miközben a „test” (mindenki más) megpróbálja elállni a „fej” útját. A feladat közben a „test” nem szakadhat szét, és a gyerekek nem engedhetik el egymást.

SZARDÍNIÁK: Hasonló játék, mint a bújócska. Egy gyermek elbújik. Egy idő után a többiek elkezdik keresni. Ha valaki megtalálja, odarejtőzik mellé ugyanarra a bújóhelyre. A játék akkor ér véget, amikor az összes gyerek ugyanazon a bújóhelyen van.

KENGURU URGÁS: Az egyik gyerek úgy ugrál, mint egy kenguru, miközben próbálja elkapni a többi-eket, akik szaladnak előle. Ha valakit sikerül elkapnia, együtt ugrálnak tovább a többiekre vadászva. A játék végén mindenki ugrál, mint egy kenguru.

ZUHANY: Oszd a gyerekeket párokra. Az egyik gyerek becsukja a szemét. A másik „lezuhanyoztatja” tetőtől talpig az ujjbegyeivel, mintha az ujjbegyek vízcseppek lennének. Amikor véget ér a „zuhanyzás”, megtörli „vizes” társát, mintha a tenyere lenne a törülköző. Ezután szerepet cserélnek. Ezt a gyakorlatot a gyerekek saját magukkal is megcsinálhatják, vagy a pedagógus is megcsinálhatja a gyerekekkel. Ez egy energizáló és relaxációs feladat. **MIELŐTT MEGCSINÁLNÁNK EZT A FELADATOT, KÉRDEZZÜK MEG A GYEREKEKET, HOGYAN VISZONYULNAK AHHOZ, HA MÁSOK MEGÉRINTIK ŐKET. FONTOS, HOGY A GYEREK BÍZZON BENNED. NE ENGEDD, HOGY MÁS FELNŐTT CSINÁLJA EZT A FELADATOT A GYEREKEKKEL!**

CSOPORTOS MASSZÁZS: A gyerekek egymás mögött állnak. Mindenki megmasszírozza az előtte állót, és mindenkit megmasszíroz a mögötte álló. Egy idő után mindenki megfordul és megismétli a masszázst.

LUFIZSONGLÓRÖK: A gyerekek megpróbálják a levegőben tartani az összes lufit (eggyel több lufi legyen, mint gyerek). Biztasd a gyerekeket, hogy dolgozzanak össze és segítsenek egymásnak. Fokozd a játék izgalmát és hangulatát még több lufi játékba hozásával vagy különböző korlátozásokkal, például kézzel nem szabad a lufihoz érni.

A gyerekek rezilienciájának erősítése

A reziliencia az a képesség, amely lehetővé teszi a súlyos nehézségekkel és a traumatikus eseményekkel való megküzdést, az azokból való felépülést és a gyógyulást. Ez egy nagyon fontos képesség, amelyet számos stratégiával igyekszünk erősíteni a menekült gyermekekben. Ezek egy része az egyén belső erőforrásaira összpontosít, például az önbecsülés, az önszabályozás és a megküzdési képesség fejlesztésére. Más stratégiák külső tényezőkre fókuszálnak, például a **stabil és pozitív kötődési kapcsolatok támogatására, a gyermek és a róla gondoskodó felnőttek közötti egészséges kapcsolatok támogatására**, vagy a családok támogatására abban, hogy képesek legyen más felnőttekkel (pl. az óvodából, a szélesebb közösségből), akikkel biztonságos és megbízható kapcsolatuk van, kiépíteni egy **támogató szociális hálót**.

Megfigyelni	Vedd észre, ha egy gyermek valamilyen kihívással találja szembe magát és emiatt nem hajlandó folytatni az adott tevékenységet. Kérd meg, hogy mondja el, mit történt és hogy érzi magát. Bátorítsd arra, hogy próbálkozzon tovább a te segítségével, és dicsérd meg az erőfeszítéséért. Dicsérd meg azért, hogy képes volt folytatni az adott dolgot, annak ellenére, hogy az milyen nehéz volt.
Önbecsülés	Támogasd a gyerekeket, hogy elhiggyék magukról, hogy kellő elszántsággal bármilyen kihívással képesek szembe nézni. Mesélj nekik olyan emberekről, akik a kitartásuknak köszönhetően nagy dolgokat értek el az életben. Növeld az önbizalmukat dicsérettel és bátorítással, és segíts, hogy meglássák az erősségeiket.
Foglalkozások	Legyenek olyan napok vagy hetek, amikor a foglalkozások a rezilienciával kapcsolatos témák köré összpontosulnak, például empátia, kitartás, türelem, eltökéltség, törekvés, mások támogatása és kedvesség.
Stratégiák	Emlékeztessd a gyerekeket, hányféleképpen lehet megküzdni a különféle kihívásokkal, pl. segítséget kérni egy baráttól vagy felnőtől vagy egy csoporttól. Mutasd be nekik, hogyan lehet segítséget kérni a csoporttól, például kérd meg, hogy segítsenek neked a foglalkozások előkészítésében, és mondd el, hogy milyen hálás vagy a segítségükért.

Feladatok az önbecsülés és a sokféleség iránti tisztelet erősítésére¹²

Ahogy már korábban említettük, az önbizalom és az önbecsülés a korai életévekben szerzett tapasztalatokon alapulnak. A csalódások és a negatív tapasztalatok könnyen alááshatják egy gyermek önbecsülését. A menekült kisgyermek súlyos nehézségeken mennek keresztül, ráadásul a szülei, illetve a róluk gondoskodó felnőttek jólléte is veszélyben forog, emiatt gyakran nincs önbizalmuk és nagyon alacsony az önbecsülésük. Az óvodapedagógusok feladata támogatni és minél több pozitív megtapasztaláshoz juttatni ezeket a gyerekeket, hogy ezáltal újraépíthessék az önbecsülésüket.

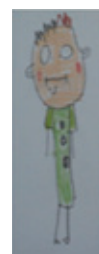
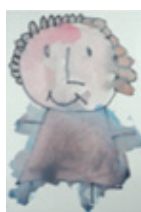
Feladat: Különleges vagyok

Ezen a feladaton keresztül a gyerekek megérthetik, hogy minden gyermek különleges. A feladat az önbecsülést is erősíti.

A feladathoz szükséges eszközök: papírlap, ragasztó, olló, madzag, fényképek, színesceruza, ceruza.

A feladat leírása

1. Készíts minden gyermeknek egy könyvet. Hajts félbe három A3-as lapot és egy ugyanilyen méretű vastagabb lapot vagy kartonpapírt. Középen lyukaszd ki a lapokat és fűzd össze egy madzaggal. A nagyobb gyerekek maguknak is elkészíthetik.
2. A könyv borítójára minden gyermek ragasszon egy fényképet (vagy rajzot, ha nincs fényképük) magáról. Írjanak magukról (vagy te írd helyettük, vagy a szülők is írhatnak) a könyvbe különféle dolgokat, és ragasszanak bele fotókat vagy rajzokat. Olyasmiket lehet beleírni, mint magasság, testsúly, szemszín, hajszín, családtagok, háziállatok, milyen nyelveken beszél, becenév, születési idő, mit szeret enni, stb.
3. A könyveket helyezzük el az olvasósarokban, hogy a gyerekek jobban megismerhessék a társaikat.

Feladat: Mondok valamit magamról – A nevem története

Ez a feladat jó lehetőséget ad arra, hogy a gyerekek a szokásostól eltérő módon tanulhassanak meg egymásról új dolgokat, és elgondolkozzanak azon, milyen hasonlóságok kötik össze őket. Abban is segít, hogy a gyerekek megjegyezzék egymás nevét és tanuljanak valamit egymás kultúrájáról.

A feladat leírása:

- A gyerekek körben ülnek, és mindenki valahogy máshogy mondja el a nevét: gyorsan–lassan, állva–ülve, egy mozdulatsorral (a többiek utánozhatják), stb.
- Minden gyerek lerajzolja a saját nevét, te pedig írd a lapra a nevüket.
- Amikor készen vannak, vagy körbe küldik a rajzukat, hogy mindenki megnézze mindenkiét, vagy kiállítást csináltak a rajzokból.
- A gyerekek csoportokat alkotnak a neveik szerint (a csoportalkotás szempontjai életkortól függően változhatnak, pl. azonos nevek, hasonló nevek, ugyanannyi betűből álló nevek, azonos kezdőbetű vagy utolsó betű, rímelő nevek, stb.).

¹² Forrás: Education for Diversity – Program for adults working with and for children – Toolkit, 2018, ISSA

- Mindegyik csoport kap egy nagy papírlapot, amire rá vannak írva a neveik (a nagyobbak ráírhatják a saját nevüket).
- Kis csoportokban megbeszéljük a következő témákat (a témákat életkortól függően határozzuk meg): mit jelent a gyermek neve, hogyan kapta ezt a nevet, szereti-e a nevét, hogyan szólítják otthon, hogyan szeretné, hogy szólítsák az óvodában/iskolában).
- Írd le a konklúziókat.
- Minden csoport mondja el a többieknek, hogy miről beszélgettek, és segíts nekik összefoglalni a tanulságokat (pl. ki adott nekik nevet, hányan szeretik a nevüket, stb.).

MEGJEGYZÉS: Ez a feladat nagyobb gyerekekkel jobban működik, illetve akkor kivitelezhető, ha a gyerekek ugyanazt a nyelvet beszélik. Kisebb gyerekeknél csak a feladat első részét csináljuk meg, és hagyjuk ki a csoportos megbeszélést.

Feladat: Öszeillünk – Közösségépítés

Ezen a feladaton keresztül a gyerekek jobban megérthetik, hogy a különbségeink ellenére is képesek lehetünk együttműködni, közösen dolgozni és közösen tanulni.

A feladat leírása

- Kérd meg a gyerekeket, hogy rajzolják le magukat, majd a rajzokat vágd ki úgy, mintha egy-egy rajz egy kirakó darabja lenne (lásd a képen).
- A gyerekekkel közösen készítsetek egy posztert a rajzokból, és keressetek neki helyet a teremben. (A gyerekek írják rá a nevüket a rajzra, vagy ha nem tudnak írni, te írd rá helyettük.)
- Beszéljétek meg a gyerekekkel, hogy szerintük a csoportba járó gyerekek összeillenek-e. Ha nem, miért? Min kéne változtatni?

MEGJEGYZÉS: Ne engedd, hogy a gyerekek egymást vádolják – tereld őket abba az irányba, hogy a barátságról gondolkozzanak, vagy arról, hogy mit tehetnének egymásért, stb.

- A feladat zárásaként kérdezd meg egyesével a gyerekeket, ki mit fog tenni az közösségért.

MEGJEGYZÉS: Azt is csinálhatod, hogy lefotózd a gyerekeket, a kinagyított arcképeket lelaminálsz és kirakó formájúra vágod (mint az előző feladatban), és a képek segítségével beszélgetek a gyerekek közötti hasonlóságokról és különbözőségekről, miközben összeillesztitek a kirakó darabjait.

MEGJEGYZÉS: Ez a feladat kisebb és nagyobb gyerekekkel is elvégezhető. A feladatot záró beszélgetés a gyerekek életkorától függően eltérően fog alakulni. Ehhez a feladathoz is fontos, hogy a gyerekek ugyanazt a nyelvet beszéljék.

Feladat: Az én erősségeim – a mi erősségeink

Ez a feladat nagyszerű lehetőséget teremt arra, hogy a gyerekek ünnepeljék az erősségeiket és a jó tulajdonságaikat, és ezen keresztül tudjanak kapcsolódni a többiekhez.

A feladat leírása

- Adj minden gyermeknek egy A5-ös papírlapot, és a gyerekek rajzoljanak a lapra valamit, ami őket vagy az erősségeiket jelképezi. Valamit, amire büszkék, amitől különlegesek, fontosak és tiszteletre méltók.

- Amikor elkészültek, egyesével álljanak fel és mondjanak valamit magukról, amit szeretnek magukban és amire büszkék.
- Vegyél elő egy nagy papírlapot és minden gyerek ragassza fel a kis papírlapját a nagy lapra. Mindenkinek legyen rajta a lapján a neve és az, amire büszke. Ha nem tudnak írni, írd rá helyettük te.
- A nagy lap tetejére írd fel: „A mi erősségeink” és a gyerekekkel együtt találjátok ki, hova teszitek ki a teremben.
- Beszéljétek meg a gyerekekkel, hogy most, hogy már tudják, miben jók a barátaik, hogyan tudnak egymásra számítani, amikor segítségre van szükségük.
- A végén legyen egy nagy csoportos ölelés.

MEGJEGYZÉS: A feladat egyszerűnek tűnik, de sok gyerek számára nehéz lehet, különösen a kiszolgáltatott csoportokból származó gyerekeknek. Ha tudod, hogy vannak olyan gyerekek a csoportban, akik nehezen tudnak jó dolgokat mondani magukról, a feladat behozása előtt ragadj meg minden lehetőséget arra, hogy megdícsérd a gyermeket, ha valamit jól csinált, és beszéljess vele arról, hogy mások mit szeretnek benne, stb. **Ne engedd, hogy versengéssé alakuljon a feladat arról, hogy ki a jobb. Hangsúlyozd, hogy mindenkinek vannak jó tulajdonságai.**

Feladat: Családfal

Ez a feladat segít, hogy a gyerekek otthonosabban érezzék magukat a csoportszobában és megismerjék egymás családját. Te is sok mindent megtudhatsz a gyerekek családjairól. **Legyél óvatos ezzel a feladattal, ha tudod, hogy van olyan gyermek a csoportban, aki elveszítette valamelyik családtagját vagy elszakadt valamelyik családtagjától.**

Tegyél ki a falra családi fotókat, vagy ha nincsenek fotók, akkor rajzokat, és írd fel a gyerekek nevét.

A családfal és a gyerekekről saját maguk vagy családjuk által készített könyvek elhelyezése csak néhány módszer arra, hogyan tudjuk behozni a gyerekek családját a csoportszobába. A gyerekekről a közösségben készített képek, vagy a napjaikat, munkáikat megőrkítő könyvek szintén elősegítik, hogy a gyerekek azt lássák, hogy ők is a közösséghez tartoznak. Inkább a gyerekek rajzaival és alkotásaival, mint boltban vásárolt dekorációs elemekkel díszítsük ki a termet. Mindig a gyerekek szemmagasságába, számukra jól láthatóan tegyük ki az alkotásaikat.

Feladat: Az én családom innen származik...

Ezen a feladaton keresztül a gyerekek a származási kultúrájuk jellegzetességeiről tanulhatnak. A feladathoz könyvkészítéshez szükséges eszközök kelleneek.

A feladat leírása

- Készítsenek a gyerekek egy könyvet a családjukról. Rajzolják le a nagyszülőiket (lehet fénykép is) és más rokonaikat. Olyan dolgokat is leírhatnak, hogy mit szeret enni a család, milyen nyelven beszélnek, milyen játékokat szeretnek játszani, milyen családi szokásaik vannak.
- A szülőket is be lehet vonni ebbe a feladatba a szülői megbeszéléseken. Kérjük a szülőket, hogy meséljenek a család történetéről vagy töltsenek ki egy előre elkészített kérdéssort.
- Készíts kiállítást a munkákból. A falra kitett képekkel lehet játszani memóriajátékot, lottót vagy párosító játékot (név és kép összepárosítása) is.
- Készíts névcímkéket a gyerekek, a családtagok és a barátok neveivel. Játsszatok olyan játékot, hogy össze kell párosítani a neveket a fotókkal.
- A gyerekek kereshetnek hasonlóságokat és különbözőségeket a képek között, de mindenféleképpen pozitív, elismerő és támogató jelleggel.

Országtérképen a szülők és a gyerekek közösen bejelölhetik, hogy honnan jöttek (város, falu) és hol élnek a rokonaik, barátaik. Világtérképet is használhatsz hasonló módon. Ez a feladat nagyon fontos a migráns és menekült gyerekek számára, mivel kötődnek a származási helyükhöz és fontos számukra, hogy megmutathassák, milyen társadalmi hálózathoz tartoznak. A számos nehézséggel szembesülő családok számára az emlékek táplálása és az emberekhez és helyekhez köthető pozitív emlékek megőrzése egy gyógyító folyamat.

Az otthonom és a családom¹³

A feladat célja: lehetőséget adni a gyerekeknek arra, hogy megismerjék egymás családját, megerősíteni a valahová tartozás érzését, és lehetőséget teremteni arra, hogy a gyerekek maguk között is beszélgethessenek a családjukról, a számukra fontos személyekről és arról, hogy hogyan élnek vagy éltek.

Eszközök:

- cipősdobozok vagy egyéb hasonló méretű kartondobozok
- papír
- olló
- színező eszközök
- ragasztó
- egyéb nem strukturált anyag: többféle színű gyapjú, madzagok, stb. régi katalógusok, reklámújságok

¹³ Forrás: a Kinderkunst Zentrum Berlin, az UNICEF és az ISSA által közösen kidolgozott Kreatív tevékenységkártyák, 2016/17

A feladat leírása

- A családom és más fontos emberek az életemben. A gyerekek körbe ülnek és beszélgetnek a családjukról, milyen helyeken éltek, és kik a fontos emberek az életükben. (Akár egy hétig is lehet erről beszélgetni).
- Házkészítés. Minden gyerek kap egy cipősdobozt vagy kartondobozt, és a dobozból elkészíti a házát (ahol lakott) – festés, bútorok, stb.
- Fontos emberek bemutatása. A gyerekek lerajzolják a számukra fontos embereket és kivágják őket papírból, majd beragasztják vagy beteszik a házba (magukat se hagyják ki!).
- Készíts egy helyet, ahova el lehet helyezni az összes dobozt, hogy a gyerekek odamehessenek és megmutathassák egymásnak a házukat, és meséljenek egymásnak az életükről, a családjukról és a számukra fontos emberekről.
- Ugyanezzel a módszerrel a gyerekek az álomházukat is elkészíthetik és elhelyezhetnek benne mindenkit, akit szeretnek.
- Hasonló mintára álmóvodát, álmközösséget is készíthetsz a gyerekekkel, és beszélgethetek arról, hogyan élnek ott együtt az emberek, stb.

Fontos tippek pedagógusok számára:

- Ezt a feladatot 4–9 éves gyerekekkel lehet elvégezni, és életkortól függően lehet könnyíteni vagy nehezíteni rajta. A nagyobbak önállóan is elkészíthetik, a kisebbeknek adjunk több segítséget.
- Több héten vagy hónapon keresztül is foglalkozhatunk ezzel a feladattal, és könnyen beépíthetjük a tematikus programba (Hogyan élnek az emberek) vagy hasonló témájú kisebb projektekbe.
- A feladathoz kapcsolódó beszélgetés témája érzékeny terület lehet. Bizonyosodjunk meg róla, hogy minden gyermek büszkén és örömmel viszonyul ahhoz, hogy beszéljen a családjáról, az otthonáról és a számára fontos emberekről.
- Lehet arról is beszélgetni, hogy miben térnek el a helyek, ahol lakunk, **de szögezzük le, hogy mindannyiunk családja értékes, és mindannyian szeretjük az otthonunkat.**

Önarcképek

Az önarcképkészítés nagyon inspiráló feladat. Használj hozzá különféle eszközöket és alkotási módokat. Nézd meg a fotókat.

Minden képre írd rá a gyermek nevét, és tedd ki a falra a képeket.

Javasoljuk, hogy gyűjtsd össze a gyerekek munkáit, különösen azokat, amelyek az erősségeiket és a származási gyökereiket ünneplik – például az önarcképeket, a cipősdobozból készített házakat (*Az otthonom és a családom* projekt). Amikor a gyerekek elmennek a menekülttáborból vagy az óvodából, magukkal vihetik ezeket az alkotásokat, ami vigaszként szolgálhat nekik.

Ötletek a konfliktusok és a hátrányos megkülönböztetés kezelésére¹⁴

Hajlamosak vagyunk homogén csoportként tekinteni a menekültekre és figyelmen kívül hagyni, hogy mint más emberek vagy csoportok között, úgy köztük is előfordulhat a másikkal szembeni hátrányos megkülönböztetés.

Azt javasoljuk a szakembereknek, ha azt látják, hogy a gyerekek valakit kiközösítenek, piszkálnak, csúfolnak vagy zaklatnak, stb., a következőket tegyék:

- Ha azt szeretnénk, hogy a gyerekek megtanuljanak tisztelettel és előítéletek nélkül viszonyulni egymáshoz, azonnal közbe kell avatkoznunk. Sose hunyjunk szemet az ilyen jellegű incidensek fölött, és ne gondoljuk, hogy idővel majd maguktól megváltoznak ezek a viselkedésformák.
- Nyugodt, de határozott hangon szólítsuk meg a gyermeket, aki bántotta a társát, és mondjuk azt: „Az ilyen fajta viselkedés nem elfogadható a csoportunkban. Nem mondhatod a barátodnak, Ashának, hogy ő egy csúnya afgán lány. Ezzel megbántod, és szomorú lesz vagy dühös.”
- Ha közösen lefektettetek bizonyos viselkedési szabályokat, akkor hivatkozz ezekre, és mondd el, hogy bizonyos viselkedésformák és válaszreakciók nem helyénvalók. Ezt úgy tedd, hogy ne a gyermeket vádold, hanem a viselkedésére irányítsd a figyelmet (pl. ne azt mondd: „Olyan undok vagy”, hanem: „Nagyon undokul viselkedtél a barátoddal”).
- Vigasztald meg a gyermeket, akit hátrányos megkülönböztetést ért vagy akit megbántottak, és segíts neki szavakkal megfogalmazni az érzéseit. Pl.: „Szerintem, amikor Mira azt mondta neked, hogy csúnya afgán lány vagy, az elszomorított és feldühített. Teljesen természetes, ha emiatt dühösnek vagy szomorúnak érzed magad. Mindannyian szeretnénk, ha tisztelettel bánnának velünk.”
- Ébressz empátiát abban a gyermekben, aki megbántotta a társát, kérd, hogy próbáljon meg belegondolni, hogy érezhette magát a megbántott gyermek. Pl.: „Hogyan éreznéd magad, ha valaki olyat mondana neked, aminek nem örülsz?”
- Erősítsd meg mindkét gyermekben, hogy értékesek. „Az ő bőrszíne más, mint a tiéd, mert más országból származik; ő afgán. Ettől olyan különleges és egyedi. Te is különleges vagy. Mindannyian mások vagyok. Vannak köztük szírek és afgánok. Van, akinek kék a szeme, másnak barna. Vannak, akik arabul beszélnek, mások pastu vagy dari nyelven. Számomra mindketten fontosak vagytok és mindkettőtökkel törődöm.”
- Mutasd be nekik hogyan kell tisztelettel bánni egymással, segíts nekik megfelelő szavakat találni. Használd fel az incidenst arra, hogy taníts nekik valami újat: „Asha afgán és így kell őt megszólítani.”
- Vond be az egész csoportot és ragadd meg az alkalmat, hogy elindíts egy beszélgetést. A beszélgetés a gyerekek életkorától függően más-más irányt vehet. „Senki sem szereti, ha butának nevezik és csúfolják a származása miatt, mert ez bántó. Van hasonló tapasztalatotok? Volt már olyan, hogy valaki megbántott azzal, hogy valami csúnyát mondott rád? Mit tettél ebben a helyzetben? Mit szerettél volna, hogy az illető tegyen?” Ha kisebb gyerekekkel dolgozol, bábokkal vagy játék-babákkal is eljátszhatod a szituációt, hogy valakit kiközösítenek vagy csúfolnak, és kérdezd a gyerekeket arról, hogy milyen érzések jelenhetnek meg egy ilyen helyzetben.

¹⁴ Forrás: Gyermek- és Ifjúságiügyi Minisztérium, Írország. 2006. *Diversity and equity guidelines for childcare providers*. https://www.dcy.gov.ie/documents/childcare/diversity_and_equality.pdf és *Insensitivity to Physical, Racial, or Ethnic Differences*, Lesia Oesterreich, M. S., National Network for Child Care – NNCC. Part of CYFERNET, the National Extension Service Children Youth and Family Educational Research Network (1995).

Amikor konfliktus alakul ki a gyerekek között, a következő hatlépéses megközelítést lehet alkalmazni (Epstein, 2007).¹⁵

1. Nyugalommal közelítsd meg a helyzetet; állítsd le a bántó cselekvést.
2. Bármiféle ítékezés nélkül ismerd el a gyerekek érzéseit.
3. Gyűjts információt a történetekről úgy, hogy a konfliktus minden résztvevőjét megkérd, mondja el az ő szemszögéből, hogy mi történt.
4. Állapítsd meg ismét, hogy mi volt a probléma.
5. Kérj a gyerekektől megoldási javaslatokat, és válasszatok együtt a javaslatok közül. Ha a gyerekeknek nincs ötletük, adj néhány példát, javasolj alternatív megoldást, kompromisszumos megoldást, és alkalmaz szabályokat.

Ha a gyerekek nem beszélik a nyelvet, használj nonverbális kommunikációs eszközöket, és használj különféle előre gyártott segédanyagokat. Készíthetsz egy dobozt, amiben különféle szituációkat vagy érzelmeket ábrázoló képek vannak (érzelmenként több, mint egy kártya, mert a konfliktusban résztvevő félek érezhetik magukat ugyanúgy). A gyerekek az érzelmek kártyák segítségével kifejezhetik az érzéseiket. A különféle megoldási lehetőségeket ábrázoló képekből pedig kiválaszthatják, hogy melyik szimpatikus nekik.

6. Szükség szerint segíts a gyerekeknek a kibékülésben. Segíts a gyerekeknek megoldani a konfliktust.

A családok által megélt stressz enyhítése

Ahogy már említettük, a menekült családok többféle okból élhetnek át stresszt. Sok család próbál felépülni olyan ártalmas élményekből, amelyek miatt el kellett hagyniuk az otthonukat. Számos menekült sok más nehézséget is megtapasztalt, például szegénységet, otthon kellett hagyniuk a tulajdonukat, elveszítették az állásukat. A menekültek jellemzően instabil és bizonytalan körülmények között élnek, ami fokozza a családra neheztől stresszt. A bizonytalanság miatt tehetetlennek és reményvesztettnek érzik magukat, mert nem az ő kezükben van a jövőjük sorsa.

Belső és külső tényezők is okozhatnak stresszt. A belső stressztényezők közé tartoznak a saját érzéseink és elvárásaink, míg a külső stressztényezők a külső környezetből és a körülöttünk zajló eseményekből származnak. A belső stresszorok befolyásolják, hogy mennyire vagyunk képesek megküzdeni a külső stresszorokkal.

Görögországban és Németországban is hasonló kihívásokról számoltak be a fogadóközpontokban/menekülttáborokban élő szülők:

- Újra megélni az erősségeiket és a képességeiket.
- A nehéz körülmények között is pihenni és élvezni a szülői feladatokat.
- Gondoskodni a gyerekeikről és önmagukról (fizikai és pszichológiai szinten is).
- Összezavaró élmény egy fogadóközpontban/menekülttáborban beállni a szülői szerepbe.
- Veszteség és stressz – nehéz megküzdeni ezekkel.

¹⁵ Tankersley, D., S. Brajkovic, S. Handzar, R. Rimkiene, R. Sabaliauskiene, Z. Trikić, és T. Vonta. (2010). *Putting knowledge into practice: A guidebook for educators on ISSA's Principles of Quality Pedagogy*. Netherlands: International Step by Step Association.

A legjellemzőbb stresszorok menekült családoknál a következők:

Belső stresszorok	Külső stresszorok
<ul style="list-style-type: none"> • Düh • Szégyen • Félelem • Csalódottság • Szülőként megélt kudarc • Megaláztatás • Megszégyenítés 	<ul style="list-style-type: none"> • Fizikai környezet, túlszűfolt táborok és fogadóközpontok • Hajléktalanság • Nincs jövedelme • Fizikai sérülések és rossz egészségi állapot • Nem férnek hozzá a különféle szolgáltatásokhoz pl. a gyerekek nem tudnak óvodába, iskolába, orvoshoz járni

Fontos szem előtt tartani, hogy a menekült szülők és gondozók kettős stresszel szembesülnek:

- a saját aktuális helyzetük miatt, és
- szülőként is rendkívül nehéz helyzetben vannak.

Az a feladatunk, hogy segítsünk a szülőknek a stresszel való szembenézésben és megküzdésben azáltal, hogy megerősítjük bennünk a reziliens hozzáállást és a megküzdési képességüket. Szülői szerepükben is támogatnunk kell őket azzal, hogy lehetőséget biztosítsunk nekik, hogy játszhassanak a gyerekeikkel, tanácsoljuk, meghallgatjuk őket és mellettük állunk.

Az ENSZ Menekültügyi Főbiztossága szerint a legtöbb menekült apa képes erőt és stabilitást nyújtani a gyermekeinek a legveszélyesebb és legnehezebb időkben is. Megvédi a gyermekeiket, miközben menekülnek az erőszak és az üldözés elől, és új életet építenek, miután arra kényszerültek, hogy mindent hátra hagyjanak. Azonban sok esetben az apák nem képesek ellátni szülői szerepüket. Előfordul, hogy nagyon stresszesek vagy depressziósok. Munkánk során az apákra is oda kell figyelnünk, és őket is be kell vonnunk a gyerekekkel folytatott tantermi foglalkozásokba.

<https://www.unrefugees.org/news/celebrate-the-strength-of-refugee-fathers/>

A szülőkre nehezedő stresszt a következő módokon enyhíthetjük:

Empátia	Értsük meg, hogy néhány szülő lehet, hogy még mindig próbál megbirkózni a stresszel és nem képes időt tölteni a gyermekeivel vagy segíteni nekik a tanulásban. Ne feledjük, hogy szülőnek lenni még normál körülmények között is stresszes lehet. Éreztessük a menekült szülőkkel, hogy nincsenek egyedül, és hogy a stressz teljesen természetes dolog.
Türelem	Fogadjuk el, hogy néhány családnak több időre van szüksége ahhoz, hogy kiépüljön bennünk a bizalom. Kezdeményezzünk beszélgetést a szülőkkel és mutassunk érdeklődést a gyerekeik iránt és irántuk. Adjunk nekik tanácsot, de ne erőltessük rájuk a véleményünket.
Transzparencia	Alakítsunk ki egy biztonságos teret, ahol a családok találkozhatnak, úgy érzik elfogadják és szívesen látják őket. Vezessünk be szabályokat, amelyeknek része a bizalmasság, az előítéletektől mentes hozzáállás és egymás kölcsönös tisztelete. Használjunk megfelelő nyelvi és kommunikációs stílust. Húzzunk világos és egyenlő határokat minden családdal, kerüljük a családok összehasonlítását és szenteljünk ugyanannyi figyelmet minden gondozónak.

Pozitív szemlélet	Használjunk pozitív nyelvi megfogalmazást, ami bátorítóan hat a családokra és nem büntudatot ébreszt bennük. Dicsérjük meg a családokat az erőfeszítéseiért és mindazért, amit a gyermekeikért tesznek. Tájékoztassuk a családokat a gyerekek fejlődéséről, hogy büszkék lehessenek a gyerekeikre és megünnepelhessék a sikereket.
Közösségépítés	Szervezzünk vidám eseményeket és foglalkozásokat, ahol a szülők találkozhatnak más szülőkkel, és úgy érezhetik, hogy támogatják őket.
Tudatos jelenlét	Osszuk meg a családokkal is azokat a tudatos jelenlétet erősítő gyakorlatokat, amelyeket a gyerekekkel szoktunk csinálni.
Bevonás	Lehetnek olyan családok, akik erősnek és képesnek érzik magukat, ha lehetőséget kapnak arra, hogy csináljanak valamit és hozzájáruljanak a gyerekekkel folytatott munkánkhoz. Beszéljünk a szülőkkel az erősségeikről, érdeklődési területeikről, és használjuk fel ezeket, pl. hívjuk meg őket az óvodába, hogy megtanítsanak valamit a gyerekeknek, meséljenek történeteket, készítsenek el a gyerekekkel valamilyen hagyományos ételt, stb.

**Azzal szolgáljuk legjobban a családokat, ha együttműködünk velünk.
A szülők jóllétének elősegítése rendkívül fontos a gyermek jólléte szempontjából is.**

3. A görögül nem beszélő gyerekek támogatása

A nyelvi akadály az egyik legnagyobb kihívás abban, hogy tanulási és fejlődési lehetőségeket tudjunk biztosítani a menekült gyermekek számára. Nagy kihívás és frusztráló élmény az óvodapedagógusok számára, hogy nem tudnak kommunikálni a gyerekekkel és a családokkal. Másrészt a nyelvi akadály tovább fokozza a stresszt és az általános elveszettség és inkompetencia érzését.

Sok Görögországba érkezett gyermek számára elég rosszak a kilátások arra, hogy elérhessék a végső úti-célpont országot. A többségük Görögországban fog maradni és a görög oktatási rendszerbe fog becsatlakozni. Éppen ezért a későbbi tanulmányaik és jóllétük szempontjából elengedhetetlen, hogy segítséget kapjanak az oktatás nyelvének elsajátításához.

Ideális esetben az óvodapedagógusok munkáját olyan asszisztensek segítik, akik beszélik a gyermekek vagy a szülők nyelvét/nyelveit, és ezáltal segíteni tudnak, hogy a gyerekek mihamarabb meg tudják tanulni az új nyelvet, miközben saját anyanyelvüket is megőrzik. Sajnos ez szinte lehetetlen.

A legfontosabb dolgok, amelyekre oda kell figyelni, amikor olyan gyerekekkel dolgozunk, akik nem beszélnek az általunk beszélt nyelvet, a következők:

Biztosíts lehetőséget arra, hogy a gyermek a saját anyanyelvét is tanulhassa és erősíthesse.

Az idegennyelv-tanulás az anyanyelvi készségekre épül. Használd a csoportba járó gyerekek anyanyelveit a csoportban; tanulj meg néhány szót vagy kifejezést a gyerekek anyanyelvén; a szülőkkel és a gyerekekkel közösen készítsetek szószedetet a legfontosabb szavakból; a taneszközöket címkézd fel többféle nyelven, stb.

Interakciókon keresztül lehet legjobban nyelvet tanulni – beszélj a gyerekekkel görögül (vagy más oktatási nyelven) minél többet. Kérd erre az óvoda vagy a tábor többi munkatársát is. Akkor a leghatékonyabb a nyelvtanulás, ha a nyelvet valamilyen funkcióra vagy valós élethelyzetben használjuk, és nem elszigetelten tanulunk, úgy, hogy az egyetlen cél maga a nyelvtanulás.

Bátorítsd a görögül nem beszélő szülőket és gyerekeket, hogy beszéljenek a saját nyelvükön a csoportban. Meséljenek történeteket, tanítsanak meg egy dalt, mondókát vagy néhány szót a gyerekeknek, stb.

Ne engedd, hogy a többiek kigúnyolják azokat a gyerekeket, akik nem beszélnek elég jól görögül. Legyél ebben szigorú. Mások megszégyenítése nem megengedett.

Javasolt stratégiák¹⁶

- **Beszélj lassan és tarts szüneteket** – használd a természetes beszédritmusodat, de tarts hosszabb szüneteket a mondatok között.
- **Legyél türelmes és várj** – értő figyelemmel hallgass, amikor egy gyermek beszél hozzád, és ne te domináld a beszélgetést.
- **Beszélj világosan** – ne használj sok köznyelvi kifejezést és zsargont. Hangsúlyozd ki a mondandódban a kulcsszavakat.
- **Figyeld az intonációra** – figyelj az intonációra, hiszen ez gyakran befolyásolja a szó jelentését. Szükség esetén hangsúlyozd ki a szavak vagy mondatok közti szünetet, de ne természetellenes módon.
- **Jelezd vissza, hogy érted, amit a gyermek mond** – Amikor a gyerekek idegen nyelven próbálnak megszólalni, minden próbálkozásnál jelezd vissza, hogy megértetted, amit el akart mondani, és ne hagyd figyelmen kívül a gyermek kommunikációs kezdeményezését.
- **Haladj az egyszerűtől az egyre összetettebb mondatszerkezetek felé** – kezd a legegyszerűbb mondatszerkezetekkel, és amikor úgy látod, hogy a gyermek már jobban érti a nyelvet, használj egyre összetettebb mondatokat. Például az elején mondd azt: „A gyerekek dalokat tanulnak” ahelyett, hogy „Az egyik dolog, amivel a gyerekek az óvodában foglalkoznak, a vers- és énektanulás.”
- **Bővítsd ki, amit a gyermek mond** – Ismételd meg, amit a gyermek mondott és tegyél hozzá valami új információt. Például, ha a gyermek azt mondja „Labda”, válaszold, hogy „Igen, labda. Piros labda.”
- **Mutasd be a kívánatos megfogalmazást** – mutass be a gyerekeknek egy olyan hangot, szót vagy nyelvi szerkezetet, amit még nem használnak a beszédükben. Azt is bemutathatod, hogy mit vársz el tőlük, hogy mondjanak vagy tegyenek.
- **Használd a narrációt** – Beszélj mindenről, amit a gyermek csinál, mintha elmesélnéd valakinek, aki nincs ott és nem látja. A narráció célja, hogy a gyermek játékát, munkáját és cselekvéseit párosítsuk a megfelelő nyelvi kifejezésekkel.
- **Adj elég időt a hallottak feldolgozására** – ne haladj tovább túl gyorsan új kérdésekre vagy példákra.
- **Figyeld arra, hogy milyen szavakat használasz** – használd a leggyakoribb és legáltalánosabb szavakat. Magyarázd el az ismeretlen szavak jelentését. Használj szinonimákat, de ne túl sokat, nehogy összezavarod a gyerekeket.
- **Használj rövid, egyszerű mondatokat** – többszavas vagy névutós, igekötős kifejezések helyett használj egyszavas, egyszerű kifejezésformákat.
- **Az új szavakat használd természetes kontextusban** – az új szavakat vagy mondatszerkezeteket használd a gyerekek számára ismerős kontextusban.

Egy új szót legalább 40-szer kell hallania egy gyermekek ahhoz, hogy helyesen és önállóan tudja használni.

¹⁶ Forrás: <https://www.reyn.eu/app/uploads/2017/04/Korak-po-korak-Reyn-brosura-Cujes-li-me-ENG-preview-small1.pdf> és Dawn Tankersley kisgyermek többnyelvű nyelvi fejlődésével foglalkozó online kurzusának anyaga és az ISSA gyermekeknek szóló sokszínűségi oktatási programja (Education for Diversity – Program for Children) alapján.

- **Ismételd meg a fontos szavakat** – ha ugyanazt a dolgot többször megismétled, több lehetőséget adsz a gyerekeknek arra, hogy „elkapják”, megértsék a többször megismételt szó jelentését. A szavaknak úgy is hangsúlyt adhatsz, ha gyakran teszed őket a mondat elejére vagy végére.
- **Hallgasd meg a gyerekeket** – igyekezz minél többször meghallgatni a gyerekeket, és biztasd őket, hogy beszéljenek, ne te urald a párbeszédet.
- **Használd konkrét eszközöket** – használj tárgyakat, fényképeket, rajzos ábrákat vagy videókat. Használj vizuális segédeszközöket az új szavak tanításához és a gyerekek memóriájának aktiválásához.
- **Használd nonverbális eszközöket** – használj gesztusokat, mozdulatokat, testbeszédet és szerepjátékot.
- **Kétnyelvű/többynyelvű megjelölés** – a csoportszobában levő tárgyakat vagy a csoportszoba különböző részeit jelöld meg két nyelven. A kétnyelvű feliratokon használj két különböző színt, egy színt az egyik nyelvhez, egy másik színt a másik nyelvhez (vagy több nyelv esetén nyelvenként más-más színt).
- **Tanulási eszközök** – a csoportszoba legyen tele a nyelvi készségek fejlesztését ösztönző dolgokkal: könyvek, bábok, hangrögzítő, tollak, papír, képregények, stb.
- **Biztasd a gyerekeket, hogy beszélgessenek egymással.**
- **Hadd legyenek büszkék a gyerekek** – indulj ki abból, amit a gyerekek már tudnak, és biztasd őket, hogy beszéljenek a korábbi élményeikről.
- **Mutass irántuk lelkesedést, bizalmat és türelmet** – ez elősegíti, hogy a gyerekek merjenek kísérletezni a nyelvvel, ahelyett, hogy feladnák.
- **Dicsérd meg a gyerekeket nyíltan a konkrét dolgokért és bátorítsd őket.**

A fotókon látható segédeszközöket a University of Patras nyári programjában résztvevő egyetemi hallgatók készítették – az első képen látható eszköz az érzelmek kifejezésében segít a gyerekeknek, a második segítségével az időjárásról tudnak beszélgetni, a harmadik segítségével pedig az évszakokról.

(Stellakis N. és Spiliopoulou G., University of Patras, Neveléstudományi és Koragyermek-kori Nevelési Tanszék)

Fontos szerepe van a nyelvelsajátítást és az írás-olvasási készségek fejlesztését támogató környezetnek¹⁷. Használj fel minden lehetséges eszközt, amivel a behozhatod a nyelvet a csoportba. A következő ötletek is hasznosak lehetnek:

- **A napirend** és más listák a gyerekek szemmagasságban legyenek kitéve a falra; a pedagógusok használjanak rajzokat, képeket és írott nyelvet, valamint írott és nyomtatott betűket vegyesen.
- **A gyerekek a csoportszobában bárhol olvashatnak, írhatnak és beszélhetnek;** bármit alkotnak, írnak, készítenek vagy firkálnak a gyerekek, az ő szemmagasságukba legyen kitéve, hogy jól láthassák és büszkéik lehessenek a munkájukra; a gyerekeket támogatják abban, hogy sokféle módon „játsszanak” a nyelvvel (szavakat találnak ki, olyan történeteket mesélnek, amelyben rossz helyen vannak a szavak a szövegben, azt írnak, amit akarnak, különféle felületekre írnak, vicces dalokat írnak, stb.).
- **Van a csoportszobában könyvtár** vagy legalább egy könyvespolc vagy könyvszekrény, ahol könyvek, újságok, magazinok, képregények, mesekönyvek stb. vannak; vannak meséléshez vagy színjátáshoz szükséges kellékek; többféle könyvet lehet olvasni; sok könyv van (ha lehet, gyerekenként legalább 5–8 könyv); a gyerekek bármikor levehetik a könyveket, amikor szeretnék; a könyvek úgy vannak elhelyezve, hogy látszik a borítójuk; egyensúlyban van a fiúknak és lányoknak mondható könyvek, a szereplőket szokatlan nemi szerepben bemutató könyvek, valamint a sokféleséggel, méltányossággal, egyenlőséggel kapcsolatos témájú könyvek száma; a csoportszoba olvasáshoz berendezett részén legyenek párnák, matracok, stb.
- **Feliratozás:** sokféle módon be lehet mutatni az írás és olvasás szerepét (pl.: a különféle játszósarkokon, tárgyakon, eszközökön elhelyezett feliratok) – ez az „észlelő szótár” fejlesztésének legjobb módja gyerekeknél.
- Rengeteg lehetőség nyílik **dramatizálásra, szerepjátékra és mintha-játékra.**
- **A gyerekek használhatnak számítógépet** – számos számítógépes program segíti a korai írás-olvasástani tanulást és nyelvelsajátítást.
- **A pedagógusok naponta legalább egyszer olvasnak mesét vagy mesélnek fejből,** vagy ha lehet, naponta többször. Bármikor lehet olvasni.
- **A gyerekek rajzait és festményeit a szülőknek is megmutatják vagy elküldik** – ez tartalmaz beszélgetéseket indíthat el a pedagógus és a szülők között, és így a szülők is nyomon követhetik gyermekük fejlődését. Ezáltal a szülők abba is beleláthatnak, hogy a pedagógusok milyen munkát végeznek a gyerekekkel.
- **A gyerekek magukkal vihetik az óvodai könyveket oda, ahol élnek** – a szülők gyakrabban olvashatnak a gyerekeiknek. Ha a szülők nem tudnak olvasni, akkor is küldhetünk haza könyveket, otthon megnézegethetik együtt a képeket és beszélgethetnek róluk. Ez lehet, hogy elég nehezen kivitelezhető menekülttábori körülmények között, szóval az adott körülmények alapján kell erről döntést hozni.

Tápláld a gyerekek és a családok származási helye szerinti **hagyományokat és közösségeket.** Gyűjts zenei anyagot, népdalokat, altató dalokat, népi játékokat, népszokásokat, népmeséket és népi mondásokat. Kérj segítséget a szülőktől. Készíthetsz hangfelvételt, ahogy felénekelnek egy dalt, és ezt felhasználhatod az óvodai foglalkozásokhoz. Ha a szülők nem tudnak írni, olvasni, keress valakit, aki segíthet. Építsd bele a mindennapi munkába ezeket a tartalmakat. Bemelegítő feladatként játsszatok népi játékokat. Ha a csoportba járó gyerekek többféle kulturális és nyelvi háttérből származnak, ezt a sokféleséget tükrözze a csoportszoba dekorációja is.

¹⁷ Forrás: Trikić, Z, Ionescu, M (Ed.) (2012). *Building Opportunities in early Childhood from the Start, the Teachers' Guide to Good Practices in Inclusive early Childhood Services*, Roma Education Fund – <http://ftp.issa.nl/sites/default/files/AGS%20Good%20Practice%20Guide.pdf> és Blashka, J.K. (1998.), VIEWS (Spring, 12–13, 23).

- **A pedagógus** rendszeresen és folyamatosan **bemutatja, hogyan kell használni az olvasást-írást tanító taneszközöket.**
- **A játszásnak és a tanulásnak legyen világosan elhatárolt, külön helye** – a kutatások azt mutatják, hogy a megfelelően megtervezett és berendezett helyek arra motiválják a gyereket, hogy gyakrabban válasszák szabadon az olvasás-írás tanulásával kapcsolatos eszközöket. Könyvek és íróeszközök a csoportszoba bármely célra kialakított részén lehetnek.
- **A falra** is tehetünk ki képes szótár jellegű posztereket, amelyeken a képek és a hozzájuk tartozó szavak több nyelven szerepelnek (a csoportba/osztályba járó gyerekek által beszélt nyelveken).

Színek – Szótár a falon¹⁸

Az óvodapedagógus színes köröket nyomtat egy A3-as lapra, és a papírlapot felteszi a falon olyan helyre, ahol a gyerekek minden nap hozzáférnek. Aztán a gyerekek és a családtagok segítségével ráírja a lapra a színek nevét azokon a nyelveken, amelyeket az óvodai csoportba járó gyerekek beszélnek (a lenti képen az óvodapedagógus angolul, franciául, arabul és fárszi nyelven írta le a színek neveit). A gyerekek a saját nyelvükön és görögül is megtanulják a színeket.

	Ελληνικά	Αγγλικά	Γαλλικά	Αραβικά	Φαρσί
	Κόκκινο	Red	Rouge	أحمر (Ahmar)	قرمز (Ghermez)
	Μωβ	Purple	Pourpre	ارجواني (Urjuwaani)	ارغوانی (Arghavâni)
	Μπλε	Blue	Bleu	أزرق (Azraq)	آبی (Âbi)
	Πράσινο	Green	Vert	أخضر (Akhdar)	سبز (Sabz)
	Κίτρινο	Yellow	Jaune	أصفر (Asfar)	زرد (Zard)
	Πορτοκαλί	Orange	Orange	البرتقالي (Burtuqali)	نارنجی (Nârenji)

	Ελληνικά	Αγγλικά	Γαλλικά	Αραβικά	Φαρσί
	Γκρι	Grey	Gris	رمادي (Rmadi)	خاکستری (Khâkestari)
	Άσπρο	White	Blanc	أبيض (Abyad)	سفید (Sefid)
	Ροζ	Pink	Rose	زهري (Zahri)	صورتی (Surati)
	Καφέ	Brown	Marron	بني (Bunni)	قهوه‌ای (Ghahveyi)
	Μαύρο	Black	Noir	أسود (Aswad)	سیاه (Siyâh)

¹⁸ Ezt a feladatot Stellakis N. and G. Spiliopoulou, a University of Patras Neveléstudományi és Koragyermekkori Nevelési Tanszékének professzora dolgozta ki, és a nyári programok során minden óvodában alkalmazták.

Nyelvelsajátítást támogató feladatok

Az alábbiakban leírt feladatok is használhatók. A legtöbb feladathoz nem kell ismerni a nyelvet, viszont segít a nyelvtanulásban és támogatja a gyermekek holisztikus fejlődését.

Mozgásos feladatok – Kreatív mozgás¹⁹

Ha a gyerekeknek naponta lehetőség adunk a kreatív mozgásra, annak jelentős pozitív hatása lehet a gyerekek mindennapi életére is, mivel ezek a feladatok egyszerre foglalják magukba a fizikai mozgást és az önkifejezést. A kreatív mozgás a felfedezés és az alkotás gazdagító élményét kínálja a gyerekeknek, miközben a testmozgás előnyeit is magában hordozza.

A kreatív mozgás lehetőséget ad a testünk kontrollálására és tudatosítja a gyerekekben, hogy más gyerekekkel együtt mozognak a térben. A kreatív mozgásos feladatok vidám hangulatúak, segítenek a stresszoldásban, az izomerő fejlesztésében, a jelzésekre való odafigyelésben, megtanítja, hogy mozgás közben a többieket is tiszteltben kell tartani, fejleszti a mozgékonyt és a koordinációt. Segít a gyerekeknek megtanulni, hogyan kell követni az utasításokat, jelzéseket, másokat tiszteletben tartani, miközben mozognak, és hogyan legyenek ugyanabban a térben. Kevésbé elismert és kutatott, hogy a kreatív mozgás óvodás korú gyerekeknek hozzájárul a problémamegoldó készségek fejlesztéséhez, a kritikus gondolkodás kialakításához, a nyelvi fejlődéshez és a munkamemória fejlesztéséhez is. Kutatások kimutatták, hogy a testmozgás és a mozgásos feladatok serkentően hathatnak az új agysejtek növekedésére és a tanulási folyamatra.²⁰ A kreatív mozgás lehetővé teszi a kisgyerekek számára, hogy kérdéseket tegyenek fel, és a testük segítségével válaszokat és innovatív megoldásokat találjanak a problémákra.

A kreatív mozgásnak és a kreatív mozgásra épülő feladatoknak négy összetevője van²¹:

- **Változatos mozgás különféle testrészekkel:** Például menetelés magastartásban, egyik térd behajlítva, másik térd kinyújtva, lábujjhegyen járás, stb.
- **Térbeli irányváltások:** Hátrafelé, oldalra, megfordulás, négyzet alakban, stb.
- **Időbeli mozgásváltozatok:** lassan, gyorsan; hét lépés után megállni, stb.
- **Változó energiaszint:** Úgy mozgunk, mintha tél lenne, mintha futóhomokon járnánk, mintha mezítláb lennénk, hangtalanul mozgunk, stb.

Ha különféle eszközöket is bevonunk, például egy sálat vagy selyemdarabot, egy rövid rúdra erősített szalagot vagy hullahoppkarikát, hogy azzal kelljen mozogni, azzal újabb dimenziót hozhatunk a feladatba és előtérbe helyezhetjük a szabad mozgásformákat. A kisebb hangszerek, zseblámpák vagy világító eszközök, plüssállatok vagy kalapok beindíthatják a gyerekek fantáziáját, hogy új mozgásformákat fedezzenek fel.

A kreatív mozgás akkor is jó stratégia lehet, ha a gyerekek nyüzsögnek sorban állás közben, ha várni kell a sorukra kézmosáskor vagy a körbeülő foglalkozások alatt. Javasoljunk különféle mocorgási formákat (pl. könyökkel vagy térdel), vagy számolásra mocorognak, majd megállnak, vagy váltakozó sebességgel mocorognak. Esetleg mondd, hogy háromszög alakzatban mocorogjanak.

A kreatív mozgás elvezethet akár oda is, hogy különböző országok hagyományos népi táncait is megtanulják a gyerekek. A gyerekek megtaníthatnak egy táncot az óvodapedagógusnak és a társaiknak, az óvodapedagógus pedig görög táncokat taníthat a gyerekeknek. Ebben a szülők is részt vehetnek.

¹⁹ Forrás: *Child-centered, democratic preschool classrooms: The Step by Step Approach*, 2018.

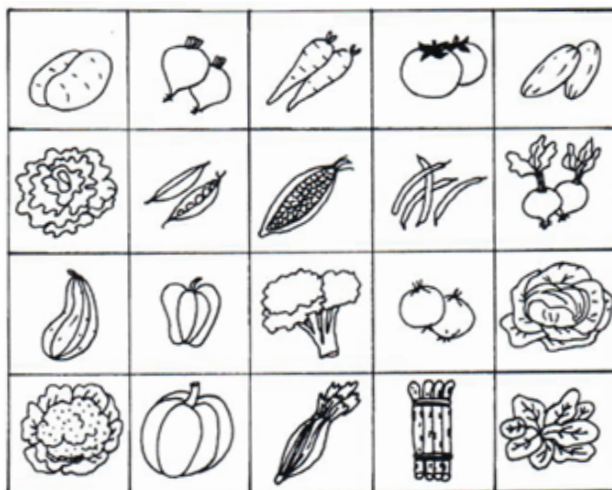
²⁰ Ratey 2008, Ratey, J. (2008). *SPARK: The revolutionary new science of exercise and the brain*. New York: Little, Brown.

²¹ Dow, C. (2010). *Young children and movement: the power of creative dance*. *Young Children*. National Association of Education for Young Children. <https://www.naeyc.org/tyc/files/tyc/file/V6N1/Dow2010.pdf>.

Lottótábla²²

Készíthetünk lottótáblát képekkel vagy számokkal; a lottótáblát sokféleképpen lehet használni párosító játékokhoz. Különböző típus létezik belőlük, de mindegyikben fontos szerepet játszik a megfigyelés, a hasonlóságok és különbségek felismerése. Ezeknek a párosító készségeknek a tudományos tárgyak, a matematika és az olvasás tanulásában is fontos szerepük van. A lottótáblákon használhatunk színeket, számokat, gyümölcsöket és embereket, és a társadalomismereti témákhoz is jó kiegészítő eszköz lehet. Például, amikor a különböző ételekről tanulunk, készíthetünk gyümölcsös, zöldséges és fehérje lottótáblákat. A nyitott kérdésekre adott válaszokon keresztül bővíthet a gyerekek szóincse.

Különböző tárgyak nevét is leírhatjuk görögül és a gyerekek által beszélt nyelveken.

Készítsünk a lottótábla képeivel pározó kártyákat.

Bármilyen lottót lehet használni, de ügyeljünk arra, hogy több nyelven is megismételjük a szavakat. A lottó alapján a falra kirakott szótárt is lehet bővíteni.

Bábelőadás²³

A bábokat sokféleképpen használhatjuk drámajátékban. Akár egy mesejelenetet játszunk el, akár egy valós élethelyzetet elevenítünk meg vagy szerepjátékra használjuk, a gyerekek a bábokon keresztül a saját gondolataikat mondják el. A bábok stimulálóan hatnak a gyerekek természetes nyelvhasználatára. Számos

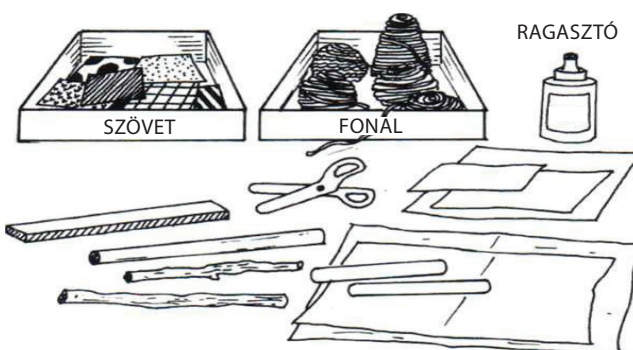
²² Coughlin A. P., Hansen K. A., Heller D., Kaufmann R. K., Rothschild Stolberg J., Burk Walsh K.: *Step by Step: A Program for Children and Families. Creating Child-Centered Classrooms: 3–5 Years Old.* ISSA

²³ U.o..

nyelvi, szociális és érzelmi előnye mellett, a bábozás a kreativitás és a képzeletvilág kifejezésében is segít a gyerekeknek. Ha többféle bábót használunk (pálcikabáb, ujjbáb, zacskóbáb), akkor a gyerekeknek választási lehetőséget is adunk, többféle szituáció eljátszására nyílik lehetőség, és még érdekesebb lesz a bábozás.

Eszközök:

- hurkapálca, botok
- kis papírzacskó
- textildarabok, papírlapok
- ragasztó
- újságpapír vagy vatta
- jégkrémpálcika
- fonal, madzag, gombok, ollók

Elkészítés:

- A kisebb gyerekek húzzanak papírzacskót egy bot végére és tömjék ki újságpapírral vagy vattával.
- Az óvodapedagógus segít a zacskó tetejét hozzákötni a bothoz, ebből lesz a báb feje.
- A gyermek megfesti vagy ragasztó segítségével kidíszíti a báb arcát.
- A gyermek felöltözteti a bábót a kiválasztott textil- vagy papírdarabokkal.
- A nagyobb gyerekek szívesen festenek mesefigurákat rajzlapra. Festés után kivágják a figurákat, majd kartonpapírra ragasztják és hurkapálcára erősítik őket.

Feladat:

Vannak gyerekek, akik nem szívesen szólnak meg a közös beszélgetések alkalmával. Amikor azonban bábót vesznek a kezükbe, mintha varázslat történe, úgy tesznek, mintha a báb beszélne, és bekapcsolódnak a párbeszédbe. Az alábbiakban adunk néhány példát, hogy az óvodapedagógus milyen kérdésekkel és megjegyzésekkel segítheti elő, hogy megszólaljon a gyermek: „Ez a baba nem fog elaludni, amíg nem mesél neki valaki. A bábod tudna mondani egy mesét?” „Mit enne legszívesebben a bábod desszertre? Gyümölcsöt, fagyit vagy süteményt?”

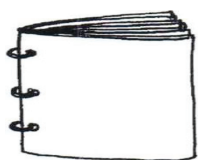
Bővített és egyéb változatok:

Nagyobb gyerekekkel készítsünk színpadot (nagy kartondobozból) vagy bábparavánt (lepedőből). A gyerekek megfestik a hátteret a bábjátékhoz.

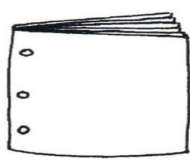
Én-könyv²⁴

Az irodalom új felismeréseket és megértést kínál a gyerekeknek. Stimulálja a gondolkodást és a nyelvfejlődést. Ahhoz, hogy megszerettessük a gyerekekkel a könyveket, olvassunk nekik minden nap, és adjunk lehetőséget, hogy saját könyvet készíthessenek. A könyv témáját válasszák ki ők a saját érdeklődésüknek megfelelően. Ezen a feladaton keresztül a gyerekek a könyvkötés különböző módjaival is megismerkedhetnek. A közös könyvkészítéssel az óvodapedagógus a tartalmat bármilyen tematikához személyre szabhatja. Ráadásul így az óvodai csoport könyvtárát is meg lehet tölteni különféle nyelvű és kultúrát bemutató könyvekkel.

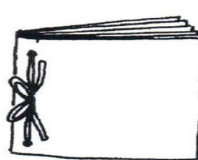
²⁴ U.o.

GYŰRŰK

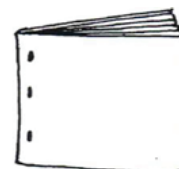
MILTONKAPCSOK

MADZAG

TŰZŐKAPOCS

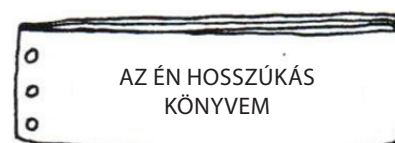
TŰZŐKAPOCS

Eszközök:

- vastag színes papír
- olló
- tűzőgép
- befőttesgumi
- kartonpapír
- zsineg vagy ragasztó
- lyukasztó
- miltonkapocs
- régi magazinok, katalógusok, üdvözlőlapok, stb.

A körbeülős időben vagy a reggeli napindító alatt magyarázzuk el a gyerekeknek, hogy „én-könyvet” fognak készíteni. Minden könyv egy kicsit másmilyen lesz, hiszen mindannyian egyediek vagyunk, ugyanakkor sok szempontból ugyanolyanok is. „Miben vagyunk egyformák?” Az én-könyvbe idővel bekerülhet az én kézlenyomatom, az én lábnyomom, az én ujjlenyomatom; hányan vagyunk a családomban; szemem színe; kedvenc színem; egy történet kisbaba koromból; a kedvenc időtöltésem, a kedvenc szó az anyanyelvemen, stb. A gyerekek diktálhatják, mit írjon le az óvodapedagógus, ők pedig rajzolnak hozzá.

Amikor elkészültek a könyvek, az óvodapedagógus helyezze el őket a gyerekek számára jól látható módon az olvasósarokban. A gyerekek nagyon fogják élvezni, hogy láthatják saját magukat és egymást. Ez a feladat segít a gyerekeknek, hogy megtanuljanak pozitív megközelítésből viszonyulni a különbözőségekhez, ahogy egyre jobban tudatosul bennünk és megértik saját jellemzőiket és csoporttársaik jellemzőit.

Készíts mintának többféle formájú könyvet. A gyerekek saját maguknak válasszák ki a könyv formáját és témáját.

Használj minden nyelvet, amelyet a csoportba járó gyerekek beszélnek. Készíts szótárakat – testrészek, fontos szavak stb. Bármikor kérhetsz ehhez segítséget a szülőktől vagy valakitől a me- nekültre- táborban. Ez a feladat segít kapcsolódni a családokhoz és megtanulni néhány szót azokon a nyelveken, amelyeket a gyerekek és a családok beszélnek.

A nyelv hangzása²⁵

A feladat során a gyerekek a családjukban használt nyelvről fognak beszélni. A feladat közben felfedezik a nyelvek közötti különbségeket. Büszkeség érzését kelti bennük a saját kultúrájukhoz való tartozás, és kialakul bennük a más kultúrák iránti tisztelet.

Telefonnal vagy számítógéppel készíts hangfelvételt a gyerekekről.

A feladatok leírása:

Beszélgess a gyerekekkel arról, hogy milyen nyelveket/dialektusokat beszélnek otthon. Próbáld meg hangfelvételt készíteni ezekről a nyelvekről/dialektusokról a telefonoddal (például kérd meg a szülőket vagy a gyerekeket). Játssz le a gyerekeknek többféle nyelvet/dialektust, és próbáld meg kitalálni, hogy melyik nyelvet/dialektust hallották.

Ajánld fel, hogy lefordítasz egy híres verset az anyanyelvükre, és tedd ki a falra a csoportszobában.

További feladatok új nyelv elsajátításához²⁶

Kisgyermek – óvoda

Titkos zsák²⁷

A feladat célja, hogy a gyerekek felismerjék és képesek legyenek beazonosítani az új szavakat. Megjegyzik a dolgok helyes nevét és beépítik a szókincsükbe.

Eszközök: egymással összepárosítható képek és tárgyak. Olyan tárgyakat válasszunk, amelyek ismerősek lehetnek a gyerekeknek a megtanult mondókákból, dalokból vagy más játékokból.

A feladat menete:

1. Helyezzük a képeket egy kis zsákba és osszunk ki fejenként egy tárgyat a gyerekeknek. Húzz egy képet a zsákból és nevezd meg: Egy ló van nálam. Kinél van a ló?
2. A gyermek, akinél hasonló tárgy van, mint a kihúzott kép, magasba emeli a tárgyat és megismétli veled együtt, hogy nála van a ló. Helyezd a képet és tárgyat a padlóra úgy, hogy mindenki lássa. A gyerekek elénekelhetnek egy lovaskás dalt. Ha mindenki megnézte az összes képet és a tárgyat, elénekeltek a tárgyakkal kapcsolatos dalokat, a gyerekek segíhetnek visszatenni a képeket a zsákba, miközben meg is nevezik, amit visszatesznek.

Pecázás²⁸

A játék célja megtanulni ismerős dolgok, kifejezések nevét. Ahogy a képeket megnevezitek és beszélgettek róluk, a gyerekek megnevezhetik a részleteket és jellemezhetik a képeket.

Eszközök: horgászbot (hurkapálca, madzag, mágnes); képek állatokról, ételekről és/vagy hétköznapi tárgyokról; kartonból készített különböző színű halak; gémpapírcsok

A feladat menete:

1. Készíts horgászbotot egy hurkapálcából, a horgászsinór egyik felére ragassz egy kis mágneset, a másik végét kösd a horgászbot végére. Készíts képeket vagy használj internetről letöltött képkártyákat. Vágd ki a halakat, a halak egyik oldalára ragassz egy-egy képet, a másik oldalára erősíts gémpapírcsot.
2. A halakat képpel lefelé helyezd el a padlón szerte-szét. A gyerekek egymás után fogjanak ki egy-egy halat, és nevezzék meg a hátoldalán levő képet. Aztán nézzétek meg együtt a képeket, mondjátok el, mi van a képeken, és beszélgetsetek a képekről. A színeket is megnevezhetitek.

²⁵ Education for Diversity – Program for adults working with and for children – Toolkit, 2018, ISSA.

²⁶ U.o.

²⁷ Sallinen et al. (2011).

²⁸ U.o.

3. Ha a gyerekek ismerik a szavakat, kérdd meg, hogy a következőképpen rakják vissza a tárgyakat a zsákba: Anna tegye be a labdát, Osain tegye bele a lovat... A feladat közben beszélgetek a tárgyakról, odafigyelve a gyerekek érdeklődésére, egészítsd ki a gyerekek mondatait, ismételd meg a szavakat és használd őket a beszélgetés során. Ne javítsd ki a gyerekeket, ne mondd „Ez nem jó”, csak ismételd meg a szót helyesen.

A nyelvi értés felmérése

- Képesek a gyerekek követni az utasításokat?

A nyelvi kifejezés felmérése

- Meg tudják nevezni a tárgyakat?

3. A játék végén énekelhettek a képekhez kapcsolódó dalokat vagy mondókákat. A korábbi foglalkozások során tanult mondókákat és dalokat is használhatod.
4. Úgy is lehet játszani a játékot, hogy elrejtöd a halakat a szobában, és a gyerekek az utasításaid alapján megkeresik őket.

A nyelvi kifejezés felmérése

- Képesek a gyerekek megnevezni a képeket?
- Tudnak a gyerekek a képekhez illő dalokat énekelni vagy mondókákat mondani?

A család számára fontos szavak

Mindenki életében vannak olyan szavak, amelyek különlegesek számukra. Kérd meg a családokat, hogy küldjenek be olyan szavakat, amelyek valami fontos dolgot jelképeznek az életükben. Ez a feladat nemcsak szókincsbővítésre jó, hanem betekintést is ad a családok életébe. A szavak kutatása élvezetes feladat a gyerekeknek, és ráveszi őket arra, hogy beszélgessenek másokkal, ahogy a kedvenc szavaikról kérdezzétek őket. Bármilyen nyelven gyűjthetnek szavakat.

Közös feladat a gyerekekkel:

Kérd meg a családokat, hogy gyűjtsenek össze 5 számukra fontos szót, majd írják le ezeket azon a nyelven, amelyet a családban beszélnek. A gyerekek rajzoljanak valamit minden szóhoz.

1. Készíts fali posztert ezekből a szavakból és a gyerekek rajzaiból.
2. A gyerekek grafikont is készíthetnek a szavakról (ugyanaz a szó hányszor szerepel, hány szó kezdődik vagy végződik ugyanazzal a hanggal). Ezekre a szavakra később vissza lehet utalni a témához kapcsolódó foglalkozások során.

Ez a feladat nagyobb gyerekekkel, első osztályosokkal is jól használható.

Testrészek

A játék célja új szavak tanulása és beépítése a gyerekek szókincsébe. A gyerekek új szavakat tanulnak és elkezdik használni a már ismert szavakat. Kezdjük testrészekkel kapcsolatos mondókákkal és dalokkal.

Eszközök: közepes méretű játékbaba, bőrönd vagy doboz, takaró vagy párna a játékbabának, ragtapasz (annyi, ahány gyerek van a csoportban)

A feladat menete:

1. Vedd ki a babát a bőröndből vagy a dobozból, és meséld róla a gyerekeknek: mi a baba neve, mit szeret, hol lakik stb. Aztán mondd azt a gyerekeknek, hogy a babának a segítségükre van szüksége, mert megsérült. A baba azt mondja: „Áú, áú” és megsúgja neked, hol fáj neki. Mondd el a gyerekeknek, hogy hol fáj a babának, és a gyerekek egyesével jöjjenek ki és a segítségeddel tegyenek ragtapaszt a fájó testrészeire. Aztán adj puszit a fájó testrészeire és nevezd meg újra. Ismételd meg az összes gyermekkel. Ha már mindenki tett a babára ragtapaszt, a baba örül, és azt mondja, már nem fáj semmije.
2. Ha nem szabad ragtapaszt használni, akkor csak kérdezzétek meg a babát, hogy hol fáj neki, és fújjatok oda, ahol fáj. Vagy használhattok gézcsíkokat is, hogy bekötözzétek a fájó testrészeket.

A nyelvi értés felmérése

- Meg tudják mutatni a gyerekek a különböző testrészeket, amiket mondasz nekik?

A nyelv kifejezés felmérése

- Tudnak a gyerekek ötletet mondani arra, hogy hol fáj a babának?

Kisebb és nagyobb gyerekekkel is használható

Mit csinálók?²⁹

Ez a játék fejleszti a színjátszó készségeket, a nyelvi kifejezőkészséget, a sorba rendezési készséget és a memóriát — ráadásul szórakoztató a gyerekek számára!

Eszközök: Cselekvéskártyák a lent felsorolt tevékenységek szerint.

Cselekvést leíró szavak a játékhoz: felöltözni, megteríteni, beágyazni, ebédelni, szendvicset készíteni, színezeni, cipőt felvenni, fogat mosni, kutyát sétáltatni, iskolást játszani, bármilyen eljátszott tevékenység

A játék menete:

1. Válassz jól ismert, mindennapi tevékenységeket. A napi rutinfeladatok a legjobbak.
2. Mondd egy gyereknek: „Mutasd meg, hogyan kell...”
3. A gyermek mutassa meg, hogy kell elvégezni az adott tevékenységet, és közben mondja el, éppen milyen lépést csinál. Például, ha szendvicset készít: előveszem a kenyeret, előveszem a vaját, stb.

Változatok:

1. Mondja el az egyik gyerek, hogy szerinte mit csinál a másik.
2. Az egyik gyerek mondja el egy társának egy cselekvés eljátszásának lépéseit. Például a lefekvéshez: tedd le a fejed, csukd be a szemed, stb.

A nyelvi kifejezés felmérése

- El tudják mondani a gyerekek, hogyan végeznek el egy mindennapi tevékenységet?

A nyelvi értés felmérése

- Ha az egyik gyermek eljátssza egy cselekvés lépéseit egy másik gyermek leírása alapján, képes a gyermek megérteni, hogy mit kell csinálnia?
- El tudja mondani a gyermek a tevékenység lépéseit „helyes” sorrendben?

Mit árul el az arcom?³⁰

Az arckifejezésünkkel is tudunk másoknak üzenetet küldeni. Ez a játék segít a gyerekeknek gyakorolni a nonverbális nyelv „szociális használatát” egy tükör segítségével. Mások arckifejezésének helyes olvasása ugyanolyan fontos, mint tudni, hogy a mi arckifejezésünk mit „mond”.

Eszközök: tükör, lista a különféle arckifejezésekről

Felhasznált szavak: boldog, szomorú, bátor, mérges, izgatott, rémült, meglepett, félnék, arc, tükör

A játék menete:

1. Ültesd le a gyerekeket egy hosszú tükör elé.
2. Vágjon mindenki „boldog” arcot. Mindenki nézze meg a saját arckifejezését, majd a többiek „boldog” arcát is.
3. Most mindenki vágjon egy másféle „boldog” arckifejezést. A gyerekek először megint a saját arcukat nézzék meg, majd a többiekét is.
4. Minél többféle arckifejezést próbáljatok ki, például rémült, meglepett, izgatott, szomorú.

²⁹ Rockwell, R. et al. (1999).

³⁰ U.o.

Változatok:

1. Oszd a gyerekeket párokra, és párban olvassák le egymás arckifejezését.
2. Rajzoljanak a gyerekek különféle érzéseket ábrázoló arckifejezéseket.
3. Nevezd meg egy eseményt vagy alkalmat, például hullámvasúton ülni vagy elmenni egy szülinapi bulira, és a gyerekek vágjanak olyan arcot, ami illik az adott eseményhez.
4. Vágjanak a gyerekek egymással ellentétes arckifejezéseket, például boldog/szomorú, izgatott/unatkozódik, rémült/bátor.

A nyelvi kifejezés felmérése

- Képesek a gyerekek megnevezni a különböző érzéseket, amelyeket a saját vagy mások arckifejezése mutat?

A nyelvi értés felmérése

- Képesek a gyerekek megérteni a különböző arckifejezések által megjelenített érzésekre használt szavakat, például boldog, szomorú vagy dühös?
- Képesek a gyerekek összepárosítani az arckifejezést a megfelelő szóval?

Állatfarm³¹

Ez a feladat segít a görög állatnevek megtanulásában. A gyerekek az anyanyelvükön is megnevezhetik az állatokat.

Leírás

Az óvodapedagógus internetről keresett képeket mutat a gyerekeknek különböző haszonállatokról. Megnevezi az állatokat és a gyerekek megtanulják az állatok görög elnevezését. Majd a pedagógus megkéri a gyerekeket, hogy a saját nyelvükön is nevezzék a meg a képeken látott állatokat. Aztán a gyerekek papírból állatokat hajtogatnak (lehetőleg origami papírból), műanyag tányérból állatos álarcot készítenek, amelyet kedvük szerint kifestenek vagy kidíszítenek. A gyerekek az állatok hangját vagy mozgását is utánozhatják stb.

Szenzoros tevékenységek vízzel és ujjfestéssel**„Koszolós” anyagok**³²

A különféle „koszolós” anyagok, amiktől a gyerekek piszkosak lesznek és amikkel összekenek magukat, nélkülözhetetlen kellékei az óvodáskorú gyermekeknek tartott foglalkozásoknak. A gyerekek többségét vonzzák az olyan anyagok, mint a víz, a homok, a föld és a sár. Szeretnek ezekkel az anyagokkal játszani.

A vízzel és más „koszolós” anyagokkal való játszás:

- nyugtatóan hat a gyerekekre,
- teret ad a kreatív kifejezésnek és fejleszti a pozitív éntudatot,

³¹ Ezt a feladatot Stellakis N. és Spiliopoulou G., a University of Patras Neveléstudományi és Koragyermekkorai Nevelési Tanszékének professzora dolgozta ki. A fénykép a fogadóközpontban élő gyerekek munkájáról készült.

³² Forrás: CIP Center for Interactive Pedagogy alapján, ISSA tagszervezet, Szerbia.

- hozzájárul a beszédfejlődéshez, a szókincsbővítéshez és a kommunikációs készségek fejlődéséhez,
- fejleszti a finommotorikus képességeket.

Vizes játékok

Szappan nélkül	Szappannal
A gyerekek egy ronggyal vagy szivaccsal letörölik az asztalra borult vizet.	A gyerekek szivaccsal és törülközővel megmoshatják és megszáradíthatják a játékokat.
A gyerekek vizet öntenek különféle edényekbe, üvegekbe, tölcserrel vagy tölcser nélkül.	A játékbabák ruháit is kimoshatják; használj két műanyag lavórt: egyet a mosáshoz, a másikat az öblítéshez. Csipeszeljétek a ruhákat egy szárítókötélre. Ez a játék nagyszerű lehetőséget ad arra, hogy a gyerekek meséljenek arról, otthon hogyan csinálják az ilyesmit. Náluk melegebb az idő? Hamarabb megszáradnak a ruhák?
A gyerekek festőecsetet használnak és vízzel festenek; tegyük a vizet egy festőtálba.	Hadd mossák le a csoportszobában használt székeket.
A gyerekek „rajzolhatnak” vízzel egy betonfelületre úgy, hogy kézi permetezőből vizet spriccelnek a betonfelületre vagy a falra.	Játsszanak „autó mosósat”, és hadd mossák le a különféle játékautókat.
Nézegethetnek vízben úszó és vízben elsüllyedő tárgyakat.	Csináljanak szappanbuborékot. Használjanak műanyag- vagy papírpoharakat és műanyag szívószálat. Tegyék a szívószálat a pohárba és fújjanak bele!
Megfigyelhetik, hogyan változtatja meg a víz az alámerülő tárgyak, például kavicsok, fa, beton vagy vászon színét.	Készítsetek szappanlufit műanyag edényben. A gyerekek nagyon szeretnek szappanos vízzel játszani, főleg, ha megszínezzük a vizet néhány csepp festékkel.
Megtölthetnek vízzel néhány flakont, amelyekbe különböző színű festéket cseppentünk. Aztán összekeverhetik a különböző színű vizeket.	Recept tartós szappanlufihoz: 3/4 pohár mosogatószer; 1/4 pohár glicerin vagy cukor; 1 liter víz.
Felfedezhetik, mi történik, ha vízhez olajat teszünk. Keverj össze flakonokban olajat és vizet, adj hozzá különböző színű festéket, és rázd össze a flakonokat. Mi történik?	
Mi történik egy tál jéggel a meleg szobában?	
Töltsenek meg különféle formájú flakonokat különféle mennyiségű vízzel, és csináljanak különféle hangokat a flakonok ütögetésével.	

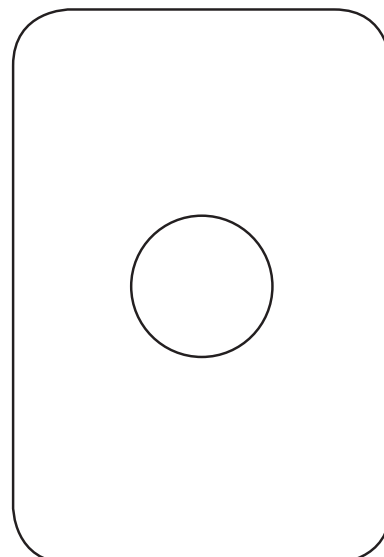

Egy jófajta kötény feltétlenül szükséges az ilyen jellegű, koszos tevékenységekhez. Akár az óvodapedagógusok, akár a szülők készítik el a köpenyeket, az alábbi szempontokat kell figyelembe venni:

- Használjunk vízálló anyagot.
- Fontos, hogy a gyerekek egyedül, segítség nélkül fel tudják venni.
- Tartós anyagból készüljön. Használhatunk színes, mintás műanyagot, vagy akár kukás zsákot is.
- Vágjunk egy lyukat a közepébe a gyermek fejének.

A vizes játékokhoz használhatunk műanyagból, fából vagy alumíniumból készült eszközöket. Üveget természetesen ne használjunk. Néhány javaslat:

- szivacs
- rongy
- tisztítókefe
- különböző méretű flakonok
- csövek
- csepegtető
- nagyobb ecsetek
- különféle méretű dugók
- vödörök
- lebegő tárgyak/mosogató
- kisebb hajók
- műanyag szívószál
- mosogatószerrel teli poharak
- permetező
- edények
- műanyag kád és mosdó
- nagyméretű kanalak
- merőkanál
- műanyag poharak (joghurtos pohár)
- különféle tárolók
- sószóró
- kis seprűk
- műanyag kád
- kötél
- csipeszek

Ujjfestés és hasonló tevékenységek

Az ujjfestés egy művészi kifejezőmód. Az ujjfestésben fontos szerepe van a szabad mozgásnak és annak, hogy a színeket közvetlenül kézzel kenik szét a papíron. Bár a végeredmény szép és vidám lehet, nem ez a tevékenység elsődleges célja.

A menekült gyermekek számára rendkívül fontos a játék és a kreatív önkifejezés lehetősége.

Az ujjfestést megszervezhetjük a csoportszobában vagy akár kint az udvaron is. Nem muszáj feltétlenül papírra festeni, közvetlenül az asztalra is festhetnek

a gyerekek. Ha szükséges, takarjuk le az asztalt vízálló anyaggal vagy műanyag terítővel, hogy megvédjük a felületét.

A gyerekek állva fessenek az ujjaikkal úgy, hogy közben szabadon mozoghassanak. Nemcsak az ujjaikat használhatják, hanem a tenyerüket, az ízületeiket, kezüket, sőt még a könyöküket is. Az ujjfestéshez használt eszközöket előkészíthetjük előre vagy menet közben is.

Hasznos receptek és ötletek:

- 1 pohár keményítő
- 1 pohár hideg víz
- 3 pohár forró víz
- 1/2 pohár reszelt szappan
- 1 kanál glicerin (ettől lesz fényes a szín, de nem muszáj használni)
- színes festékpórt vagy ételfesték

Egy edényben keverjük össze a hideg vizet és a keményítőt, majd apránként adjuk hozzá a forró vizet. Alaposan kevergessük, amíg be nem sűrűsödik. Adjuk hozzá a szappant és a színt.

Ha nincs keményítő, liszttel is elkészíthető a festék a következő recept szerint:

- 2 pohár liszt
- 5 pohár hideg víz
- 1/4 pohár só
- szín

Apránként öntsük a hideg vizet a liszthez. Erőteljes és egyenletes mozdulatokkal kevergessük közepesen meleg hőmérsékleten, amíg besűrűsödik. Ha csomós, turmixgéppel dolgozzuk el a csomókat.

Ki is hagyhatjuk a receptből a festéket, és helyette tegyünk sószórókba festékpórt, hogy majd a gyerekek szórják a festéket a munkájukra, a kezükre vagy a papírra.

Itt egy másik recept, amely különösen akkor jó, ha **közvetlenül az asztalára** tervezünk festeni ujjfestékekkel:

Önts egy flakon folyékony keményítőt a felületre, majd szórj rá festékpórt. Hagyd, hogy a gyerekek rajzoljanak az asztalra. Ne aggódj, könnyű lesz letakarítani az asztalt.

A szappanfestés egy másik koszos tevékenység. Általában közvetlenül az asztal felületén történik a festés.

Szappanfesték recept:

- 1 pohár reszelt szappan
- 1/2 pohár víz (lehet kicsit több is, ha több folyadékra van szükség)

És tetszés szerint szín. Keverd habverővel, amíg besűrűsödik.

Jöjjön még néhány ötlet, anyag, amivel még élvezetesebbé és változatosabbá tehetjük az asztalon festést, és fejleszthetjük a gyerekek kreativitását. Próbáld ki a következőket:

- a) Borotvahab – Használd közvetlenül az asztalon. Kicsit más az állaga és a színe, és kellemes illata van. Ha gondolod, adj hozzá színezéket (festékpórt).
- b) Pudinggal festés.
- c) Keményítő és meleg víz – Igazán élvezetes tevékenység ezzel a keverékkel gyurmázni az asztalon vagy egy dobozban. A gyerekek formázhatnak akár labdákat is.

Tipppek:

1. Mindig bizonyosodj meg arról, hogy a gyerekek akarnak-e ilyen anyagokkal játszani. Nem minden gyerek szereti az ilyesmit. Ne erőltessük, ha nem akarják.
2. Annyi gyereket vonjunk be, ahányan kényelmesen tudnak mozogni az asztal körül. Ehhez a feladathoz nagyon fontos, hogy legyen elegendő hely.
3. Mindenkin legyen kötény.
4. Mindenkin legyen megfelelően feltűrve a ruha ujjja.
5. Ha papírra festenek, legyen elég hely, ahol megszáradhatnak a gyerekek munkái. Ha nincs kötél, amire fel lehet csipeszteni a festményeket, terítsd ki őket a padlón. Kellhet néhány óra a száradáshoz.
6. Mindig legyen kéznél: egy vödör víz, papírszalvéta és egy üres vödör, hogy szükség esetén azonnal kezethessen mosni.

„Titkos doboz az érzékeléshez”³³

A gyerekek előszeretettel fedezik fel az új dolgokat tapogatással és érintéssel. A tapogasd meg-és-találd ki titkos doboz kiegészítő eszköz lehet az írás-olvasás tanulásban, mivel bővíti a gyerekek szókincsét, miközben leírják, mit éreznek tapogatás közben. A dobozba tehetünk természetből származó dolgokat vagy bármilyen tárgyat. Ez a feladat a gyerekek érzékelő képességére, megfigyelő készségére és a megfigyeléseik kommunikálására fókuszál. Szóba kerülnek a számok, az anyagok, a formák és a méret. Fejleszti a különféle tárgyak taktilis megkülönböztetését.

A feladat fejleszti a gyerekeknél a különféle tárgyak taktilis érzékelés útján való megkülönböztetését.

- liszt
- kukoricaliszt
- pattogatott kukorica
- só
- hungarocell darabok
- ágak
- levelek
- kagylók
- madártoll
- száraz levelek
- összetépett újságpapír
- kövek
- makk

Előkészületek:

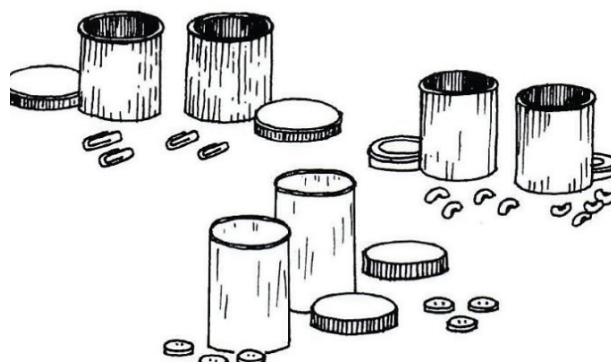
1. Egy közepes méretű dobozra vágj egy kézméretű lyukat.
2. Gyűjts kettőt többféle dologból: kövek, madártoll, makk, faág, falevél, kagyló, stb.

³³ Coughlin A. P., Hansen K. A., Heller D., Kaufmann R. K., Rothschild Stolberg J., Burk Walsh K.: *Step by Step: A Program for Children and Families. Creating Child-Centered Classrooms: 3–5 Years Old.* ISSA

Feladat: Tegyel 1 dolgot a dobozba. Tegyel 2–5 dolgot az asztalra, ahol a gyerekek jól látják. Az egyik ugyanolyan legyen, mint amit a dobozba tettél. Kérj meg egy gyermeket, hogy nyúljon bele a dobozba és próbálja meg kitalálni, hogy az asztalon látható tárgyak közül mi lehet a dobozban. A gyermek jól nézze meg az asztalon azt a dolgot, ami szerinte a dobozban van, és textúrára jellemző szavakkal jellemezze a dobozban levő tárgyat.

Kibővített és egyéb változatok:

- Tegyel 2–5 dolgot a titkos dobozba, majd a doboz elé tegyel egy olyan tárgyat, aminek a párja a dobozban is megtalálható. A gyermek vegye ki a titkos dobozból a doboz előtt levő tárgy párját.
- 2–3 fős kis csoportokban minden gyermek benyúl a dobozba és jellemzi a dobozban levő egyik tárgyat. A pedagógus kérdésekkel segítheti a gyerekeket a leíró szavak keresésében, például rákérdez, hogy az adott dolog kemény vagy puha, sima vagy rücskös, hideg vagy meleg. A leírás alapján a többi gyerek megpróbálja kitalálni, hogy mit tapintott ki a társuk a dobozban. Ösztönözd a leíró nyelv használatát, és ezen keresztül a szókincsbővítést.

Zenés tevékenységek

Hangszerek³⁴

Hangdobozok

Eszközök:

- gombok
- gémkapcsok
- magok
- kicsi, fedeles műanyag tárolók (diafilm tartó doboz vagy vitaminos doboz)

Előkészületek:

- Tegyel két egyforma tároló dobozba ugyanolyan méretű és számú gombot.
- Tegyel két egyforma tároló dobozba ugyanolyan méretű és számú gémkapcsot.
- Tedd rá a dobozokra a tetőt.

Feladat: Három fős kis csoportban kísérletezzenek a gyerekek, rázzák meg mind a 6 hangdobozt. Kérdezd meg: „Minden doboznak ugyanolyan a hangja?” A gyerekek rájönnek, hogy némelyiknek igen, másoknak nem. Aztán próbálják meg a gyerekek kitalálni, hogy mely dobozoknak van egyforma hangja. Ha összepárosították a dobozokat, jellemezzék a hangokat. Kérdezd meg tőlük azt is, hogy szerintük, mi van a dobozokban, ami a hangot adja.

- A hangdobozokat ritmusgyakorlásra is lehet használni, vagy csörgőként eljátszhatunk velük egy dalt.

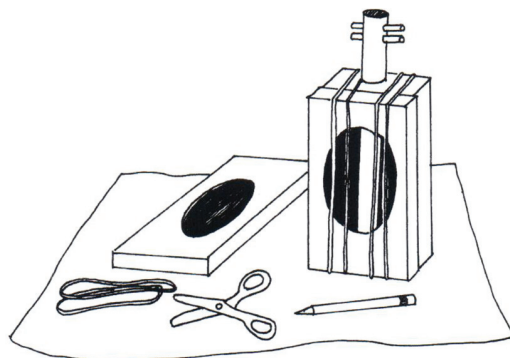
³⁴ U.o.

Bendzsókészítés dobozból³⁵

A kisgyerekek természetes módon vonzódnak a zenéhez. A gyerekek dobozból és befőttesgumiból készíthetnek maguknak bendzsót és zenélhetnek vele. A hangszerkészítésen és a hangszeren játszáson keresztül a gyerekek felfedezhetik és megérthetik az olyan alapfogalmakat, mint a vibráció, a hangmagasság és a hangnem. Az óvodapedagógus a kritikai gondolkodás készségét is előhívhatja a gyerekekben, ha arra kéri őket, figyeljék meg, melyik hang magasabb és mélyebb. A hangokról való kérdeztetés, beszélgetés és a hangok összehasonlítása közben a gyerekek felfedezik, hogy a rövidebb gumi magasabb hangot ad ki, a hosszabb gumi pedig mélyebb hangot eredményez.

Eszközök:

- cipősdoboz tetővel
- kartoncső – opcionális
- nagy befőttesgumi vagy gumiszalag
- botok vagy ceruzák – opcionális
- olló

Előkészületek:

1. Készíts a szülővel dobozokból bendzsókat a csoport számára. A doboztető közepén vágj egy ovális nyílást ollóval.
2. Helyezd a tetőt a dobozra, és feszíts befőttesgumikat a doboz köré a nyílás fölött. A gumik között legyen kb. 2,5 cm távolság.
3. Lehet bele tenni egy hosszú kartoncsövet és ceruzákat vagy botokat is.

Feladat: A gyerekek kis csoportban kísérletezzenek a bendzsókkal, finoman pengessék meg a lyuk feletti feszülő húrokat. Kérdezd meg, mit vesznek észre a bendzsó hangján. Mindegyik húr ugyanolyan hangot ad ki? Milyen következtetéseket lehet levonni a hangmagasságról? Hogyan lehet változtatni a hangot?

Kibővített és egyéb variációk:

- A gyerekek dolgozzanak párban és keressenek a bendzsójukon ugyanolyan és különböző tónusú hangokat.
- Játssz valamilyen ritmussort a bendzsón, a gyerekek pedig próbálják meg ugyanazt a ritmust eljátszani. Például penget, penget, szünet, penget, penget, szünet. Mondd el, hogy a ritmus nem más, mint a hangok meghatározott mintázata. Találjanak ki a gyerekek is maguknak egy ritmussort, és játsszák el egymásnak.
- Énekeljete egy dalt és kíséritek bendzsón.

Művészeti tevékenységek

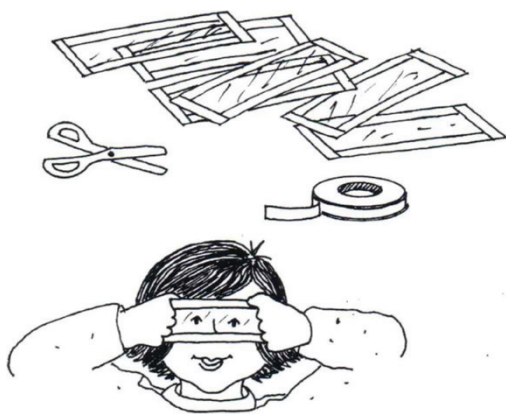
Átlátszó csíkok³⁶

Ez a feladat fejleszti a gyerekek kreativitását, és nagyon élvezik a gyerekek.

1. Szerezz be piros, kék és sárga celofánt vagy fóliát. Vágj minden színből kettő-kettő 12 cm x 5 cm-es csíkot.
2. A fólia éles széléit ragaszd le ragasztószalaggal.

³⁵ U.o.

³⁶ Forrás: Coughlin et al.: *Step by Step: A Program for Children and Families. Creating Child-Centered Classrooms: 3–5 Years Old*. ISSA alapján.

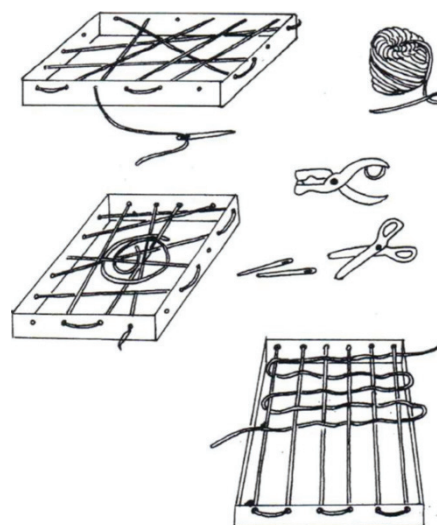
Feladat: A gyerekek alkossanak 4 fős csoportokat. Mind-egyik gyereknek adj egy színes csíkot. Először mindenki a saját színes csíkját emelje a szeme elé, miközben a fény felé tartja. A gyerekek nevezzenek meg egy olyan dolgot, ami ugyanolyan színű, mint a színes csík, ami náluk van – például kék színű a víz vagy az ég. Minden gyerek kerüljön sorra egymás után.

Osszuk a gyerekeket párokba, úgy, hogy minden párnál két különböző színű csík legyen. A pár mindkét tagja átnéz az egymásra helyezett csíkokon, hogy lássa, a két szín együtt milyen új színt ad. Az óvodapedagógus ezután minden párnak ad egy újabb színt, ügyelve arra, hogy minden párnál

legyen piros, kék és sárga színű csík is. Engedd, hogy a gyerekek felfedezzék, milyen színek jönnek létre, ha különféleképpen kombinálják egymással a színes csíkokat. Ha kezd lanyhulni az érdeklődés, tereld össze a gyerekeket. Minden pár mondja el, hogy milyen színeket sikerült elővarázsolniuk, és nevezzenek meg valamit, ami olyan színű.

Kibővített és egyéb variációk:

- Engedd, hogy a gyerekek feldarabolják a celofánt vagy a fóliát és saját színekombinációkat alkossanak. A fóliadarabok összeragasztásával festett ólomüvegablakhoz hasonlót készíthetnek.
- Ösztönözd az érzelmek és benyomások színeken keresztüli kifejezését. Például a sárga a napsütés színe, ami örömmel tölt el. A kék az óceán színe, és szeretem az óceán hullámozását. A narancs a tűz színe és melegséget áraszt.

Szövés doboztetővel³⁷

Eszközök:

- doboztető (kartonból a legjobb)
- lyukasztó
- színes fonál és műanyag kötőtű
- olló

Előkészületek: Lyukasztóval 1–2 cm-ként lyukaszd végig a doboztető minden oldalát.

Feladat: Mutasd meg egyszerre 2–3 gyereknek, hogyan kell a fonál végét befűzni a lyukba és jól megkötni (a csomó a doboz belső oldalára kerüljön). Fűzd be a fonalat a kötőtűbe, és hagyd, hogy a gyerekek természetlegesen fűzőgessék át a fonalat a lyukakon. Menet közben különféle minták jönnek létre. Mutasd meg, hogy ha egy másik színű fonalat is használunk, még színesebb és izgalmasabb mintákat kaphatunk. Egy harmadik színt is hozzáadhatunk középen kézi szövessel. Hadd alkossák meg a gyerekek a saját mintájukat.

Gyöngyökkel és tollakkal is díszíthetjük a szövést, hogy fokozzuk a művészi kifejezést.

³⁷ U.o.

A gyerekek szívesen tanulnak a szövésről. **Biztasd őket, hogy kérdezzék meg otthon, hogy milyen szövési hagyományok vannak a családban. Az ő hazájukban szönek az emberek? Milyen színű fonalakat használnak a szövéshez? Milyen mintákat? Kérjék meg a szüleiket és másokat a menekülttáborban, hogy mutassák meg, hogyan tudnak szöni, és meséljenek a szövésről és annak hagyományairól a szülőföldjükön.**

Árnyszínház és árnyjáték³⁸

Csak egy fehér lepedőre van szükség, amelyet egy madzaggal felfüggesztünk, és egy-két fényforrásra (lehetőleg LED lámpák), és máris kész a rögtönzött árnyszínház! A képzelőerő és a játék nem ismer határokat!

Készíts bábokat: kartonból, papírból, gyapjúból, textildarabokból és újrahasznosított anyagokból. A bábok alakja emlékeztethet valós tárgyakra, állatokra, tárgyakra, vagy készíthetsz vicces vagy képzeletbeli figurákat.

A figurákat ráragaszthatod botokra vagy faágakra.

Eszközök:

- lepedő (fehér)
- madzag
- LED lámpák
- kartonpapír
- gyapjú
- textil darabok
- csomagolóanyag
- faágak
- faragasztó
- olló

Tipppek

A következő játék szórakoztató és a nyelvi készségeket is fejleszti. Mesélj verbális és nonverbális eszközökkel.

Biztasd a gyerekeket, hogy használjanak különféle mindennapi használati tárgyakat, például fakanalet, habverőt és edényeket az árnyszínházban. A fakanál például lehet egy hirtelen előbukkanó óriási szörny! Az árnyszínház előtt ülő gyerekek próbálják meg kitalálni, milyen tárgyak rejtőznek a paraván mögött. A gyerekek és a családjuk a bábokból megformálhatják a saját népmeséik, népi és mitológiai hagyományaik alakjait is.

³⁸ From: Creativity Activity Cards developed in cooperation between Kinderkunst Zentrum Berlin, UNICEF and ISSA in 2016/17.

II. Óvodapedagógusok felkészítése és támogatása

Nagy kihívást jelenthet és stresszes lehet óvodapedagógusként egy menekülttáborban dolgozni, ezért jelentős problémákba ütközhet az óvodapedagógusok felvétele és megtartása ezeken a helyeken.

2011-ben az ISSA és a DECET (Diversity in Early Care and Education Training network [Sokféleség a Koragyermekkorai Ellátásban és Nevelésben Képzési Hálózat]) kiadott egy dokumentumot: *Diversity and Social Inclusion: Exploring Competencies for Professional Practice for Early Childhood Education and Care* [Sokféleség és társadalmi inklúzió: Szakmai kompetenciák a koragyermekkorai nevelésben és ellátásban]. Ebben a dokumentumban a különböző országokból származó szakemberek összegyűjtötték, hogy egy óvodapedagógusnak milyen általános kompetenciákat kell fejlesztenie ahhoz, hogy képes legyen a napjainkra jellemző, rendkívül összetett, kiszámíthatatlan és sokszínű kontextusokban is hatékonyan ellátni szakmai munkáját. Ez a dokumentum útmutatóként is szolgálhat, amikor tréninganyagot állítunk össze és a folyamatos szakmai fejlődésről gondolkozunk.³⁹

Amikor különböző országok szakembereit az alapvető kompetenciákról kérdeztük, és arról, hogy mely kompetenciák jelzik előre a magas színvonalú szakmai munkát és elkötelezettséget, az alábbi válaszokat kaptuk:

- hajlandó elfogadni a sokszínűséget a társadalomban, és tiszteli a másságot,
- nem ítélkező,
- nyitott gondolkodású,
- empátikus és megértő,
- rugalmas és alkalmazkodó,
- érzékeny (észreveszi a gyerekek és szülők szükségleteit) és reszponzív (ennek megfelelően cselekszik),
- erősíti a valahová tartozás érzését,
- lelkes: bevonódik és motivált,
- kreatív az alternatív megoldások és megközelítések keresésében,
- melegséget és szeretetet sugároz.

Pontosan ezért rendkívül fontos az óvodapedagógusok megfelelő kiválasztása, képzése és támogatása. Az ENSZ Menekültügyi Főbiztossága szerint a fenti kérdés sikeres megközelítéshez a döntéshozóknak az alábbi szempontokra kell fókuszálniuk:

1. A pedagógusok iránti szükséglet és a pedagógusok szükségleteinek megfelelő felmérése.
2. A munkaerő-felvételi politika világos meghatározása, beleértve, hogy a jelentkezőknek milyen elvárásoknak kell megfelelniük.
3. Folyamatos képzés és szakmai támogatás.
4. Motiváció – különféle módokon motiválni az óvodapedagógusokat, hogy ne menjenek el.

Sajnos számos országban nem prioritás az óvodapedagógusok megfelelő kiválasztása, aminek nemkívánatos hatásai lehetnek mind a gyerekekre, mind az óvodapedagógusokra nézve.

Ez a fejezet az óvodapedagógusok szükségleteinek felmérésére, képzésére és folyamatos szakmai fejlődésre összpontosít. Arra hívjuk a döntéshozókat, hogy vegyék figyelembe a fent említett szempontokat.

³⁹ Teljes változat: *Diversity and Social Inclusion: Exploring Competencies for Professional Practice for Early Childhood Education and Care* nájdete na adrese http://www.issa.nl/sites/default/files/Diversity-and-Social-Inclusion_0.pdf

Szükségletek felmérése

Az óvodapedagógus-képzés és akár a munkahelyi képzés sem készíti fel megfelelően az óvodapedagógusokat arra, hogy társadalmilag sokszínű kontextusban lássák el feladataikat és képesek legyenek megfelelő ellátást biztosítani a kiszolgáltatott gyermekeknek és családoknak. Amikor ilyen helyzetbe kerülnek, szoronganak, félnek és nem bíznak eléggé a saját kompetenciáikban. Gyakran egyedül és magukra hagyva érzik magukat, mintha senki nem lenne, akitől segítséget kaphatnának vagy aki választ adna a kérdéseikre.

A projekt keretében mintegy húsz olyan óvodapedagógus vett részt a felmérésben, akik a Görögország szárazföldi területein és az égei-tengeri szigeteken kialakított menekülttáborokban (vagy más típusú fogadó és azonosító központokban) dolgoztak menekült gyerekekkel. A felmérés eredményeit az alábbi táblázat ismerteti.

Jobban megérteni az intézményi struktúrát, amelyben dolgoznak

- Megérteni, hogyan működnek az úgynevezett fogadó és azonosító központok (RIC, reception and identification center), és milyen lehetőségek vannak ezeken a központokon belül a gyermekbarátabb környezet kialakítására.
- A gyermekek biztonságával és védelmével kapcsolatos problémák.

Jobban megérteni, milyen háttérből jönnek a gyerekek és a családok

- Információ a családok kulturális háttéréről.
- Különböző kultúrák és vallások gyermekneveléssel kapcsolatos sajátosságai.
- Milyen témákat kell kerülni vagy körültekintően kezelni a kulturális különbségek miatt.
- Hogyan kell behozni a nevelésbe a gyermekek anyanyelvét.

Gyermekek, családok és pedagógusok pszichoszociális támogatása

- Jobban megérteni a gyerekek és a családok lelki állapotát – felismerni, melyik gyermek traumatizált, és megfelelő lépéseket tenni.
- Különböző tevékenységeken keresztül hogyan segíthetünk a gyerekeknek és a családoknak a stressz-szint csökkentésében és a kihívásokkal való megküzdésben.
- Hogyan kezeljük a nehéz kérdéseket, témákat.
- Hogyan teremtsünk tápláló környezetet az óvodában egy távolról sem gyermekbarát környezetben.
- Támogatni a pedagógusokat a stresszel és a nehéz munkakörülményekkel való megküzdésben.

Gyakorlati foglalkozások

- Konfliktuskezelés és a tantermi kihívások kezelése.
- A gyerekekkel és a szülőkkel folytatott interakciót és kommunikációt és a különféle nyelvek (görög, angol és arab) használatát elősegítő foglalkozások.
- Rugalmasnak lenni, miközben követni kell az óvoda nevelési programját.
- A menekült gyerekek számára releváns és hasznos oktatási anyagok használata.
- Több szórakoztató és relaxáló foglalkozás.

Egymás támogatása

- Létrehozni egy platformot egymás kölcsönös támogatása céljából.
- Megteremteni az egymástól való tanulás és az eszmecsere terét.
- Különböző országok jó gyakorlataihoz való hozzáférés – hozzáférés olyan innovatív programokhoz és eredeti ötletekhez, amelyeket már eredményesen alkalmaztak.

Ebben a gyakorlati útmutatóban és a javasolt képzési programban és folyamatos szakmai fejlődési alkalmon ezekre a megfogalmazott szükségletekre próbáltunk meg választ adni.

Képzés

Időtartam és résztvevők száma

Az óvodapedagógusoknak szervezett alapozó képzés két és fél napos, vagy lehetőleg három napos legyen. A résztvevők maximális létszáma ne haladja meg a harminc főt.

Képzési módszer

A képzés az elméleti magyarázatok és gyakorlati feladatok kiegyensúlyozott ötvöze legyen. Az interaktív blokkokban legyen lehetőség az egymástól való tanulásra, a kritikai gondolkodásra és a reflexióra, a páros, kis és nagy csoportos munkára. A résztvevőknek legyen lehetőségük olyan különféle gyakorlati feladatokban részt venni, amelyeket később a gyerekekkel való munkában is fel tudnak használni.

Továbbá a képzés során a résztvevőknek legyen lehetőségük önreflexióra, hogy felfedezhessék a saját értékeiket, meggyőződéseiket, valamint a menekült gyerekekkel és családokkal kapcsolatos várakozásait és a feléjük való hozzáállásukat. A képzés olyan biztonságos teret kell jelentsen, ahol az óvodapedagógusok szabadon kifejezhetik az érzéseiket és a szükségleteiket, és javulhat a jóllétük.

Az általunk javasolt képzés az ISSA és partnereinek szakértelmén és a kiszolgáltatót gyermekekkel, köztük a menekült gyermekekkel való munka területén szerzett tapasztalataikon, valamint az UNICEF, az ISSA és a koragyermekkorai nevelésben dolgozó német és görög partnerek által kidolgozott szakmai anyagokon alapul.

Képzési célok:

1. Támogatni az óvodapedagógusokat abban, hogy az óvodában olyan foglalkozásokat és élményeket tudjanak nyújtani a menekült gyerekeknek, amelyek előmozdítják a jóllétüket, a fejlődésüket és a tanulásukat.
2. Még jobban tudatosítani az óvodapedagógusokban, hogy a menekült kisgyermeknek szükségük van egy olyan barátságos és támogató környezetre, amely képes ellensúlyozni az őket ért toxikus stressz és esetlegesen traumatikus élmények hatásait.
3. Növelni az óvodapedagógusok empátiakészségét és kulturális érzékenységét.
4. Felruházni az óvodapedagógusokat a pszichoszociális támogatással kapcsolatos alapismeretekkel és készségekkel.
5. Felvértezni a szakembereket olyan tudással és alapkészségekkel, amelyek lehetővé teszik az oktatás nyelvét nem beszélő gyermekekkel való munkát.

Várt eredmények:

A képzés elvégzésével az óvodapedagógusok olyan készségekre és tudásra fognak szert tenni, amelyek segítségével képesek lesznek:

1. Jobban megérteni a menekült kisgyermek és családjaik szükségleteit.
2. Jobb szakmai munkát végezni a kisgyermekekkel azáltal, hogy stimuláló és gazdagító tanulási élményhez juttatják őket a barátságos, biztonságos és vigaszt nyújtó, gyermekbarát terekben.
3. Fejlődés szempontjából kiegyensúlyozott napi és heti foglalkozástervet összeállítani annak érdekében, hogy ösztönözzék a gyerekek fejlődését.

4. Alapvető pszichoszociális támogatást nyújtani a gyerekeknek és a családoknak.
5. Lehetőséget biztosítani a gyerekeknek az új nyelv (görög) elsajátítására, miközben támogatják a családokat anyanyelvük megőrzésében; és
6. Képesé tenni a gyerekeket saját ellenállóképességük és önbecsülésük megerősítésére.

Tervezett program

Képzés óvodapedagógusok számára

1. NAP Fókuszban a MIÉRT	
1. Blokk (90 perc)	<p>Bevezetés</p> <ul style="list-style-type: none"> – A képzési program bemutatása (célkitűzések) – A képzési módszertan alapelvei és értékei – Képzési célok és várt eredmények <p>Ismerkedés</p> <ul style="list-style-type: none"> – A résztvevők bemutatkozása és a képzéssel kapcsolatos várakozások megosztása/Benne: A nevem története, nevekkal kapcsolatos könyv- és poszterkészítés – A mentorrendszer (buddy-rendszer) kialakítása
2. Blokk (90 perc)	<p>A barátságos és befogadó környezet megteremtése</p> <p>A közösségi érzés megteremtése</p> <p>A gyermek-felnőtt interakciók jelentősége</p>
3. Blokk (90 perc)	Gyerekek és családok pszichoszociális támogatása
4. Blokk (90 perc)	<p>Játék</p> <ul style="list-style-type: none"> – A játék jelentősége – Játékon keresztül tanulni – Játékon keresztül gyógyulni

2. NAP Fókuszban a MIT és HOGYAN	
1. Blokk (90 perc)	A görögül nem beszélő gyerekekkel és családokkal való munka
2. Blokk (90 perc)	A művészetek és a kreativitás használata az idegennyelv-tanulásban és a holisztikus fejlesztésben
3. Blokk (90 perc)	A művészetek és a kreativitás használata az identitás, az önbecsülés és a gyerekek önmaguk iránti tiszteletének előmozdítására
4. Blokk (90 perc)	<p>Az egyértelműség, a rutinok és a tervezés jelentősége</p> <p>Körbeülés</p> <p>Foglalkozás a csoporttal</p>

3. NAP**Fókuszban a KIHÍVÁSOK és a lehetséges MEGOLDÁSOK**

1. Blokk (100 perc)	A menekült és migráns gyerekek és családjaik helyzete és a velük kapcsolatos speciális kihívások, pl.: <ul style="list-style-type: none"> – Nyelvi akadályok – A stresszel való megküzdés gyerekeknél és családoknál – A korai tanulással kapcsolatos kulturális elvárások – A motiváció elvesztése és az elválasztástól való félelem – Motiválni a családokat, hogy bevonják a gyerekeiket az óvodai nevelésbe – Proaktívan kezelni a stigmatizációt és a diszkriminációt
2. Blokk (90 perc)	<ul style="list-style-type: none"> – A családok bevonása és támogatása – Szülőkkel való kommunikáció – A szülők bevonása különféle foglalkozásokba
3. Blokk (60 perc)	Zárás <ul style="list-style-type: none"> – Az aggodalom köre/a kiégés megelőzése óvodapedagógusoknál – A következő lépések megtervezése – A képzés értékelése

Folyamatos szakmai fejlődés és támogatás

- a) **Tudásközpont (knowledge hub)** létrehozása a görög **Oktatási és Vallásügyi Minisztérium honlapján**, ahol az **óvodapedagógusoknak szóló szakmai anyagok görög és más releváns nyelveken** is elérhetők – benne: görög nyelvű nyomtatható anyagok, könyvek, más országokból származó jó gyakorlatok, linkek különféle szakmai weboldalakhoz, stb.

Különféle szakmai anyagokat tartalmazó hasznos honlapok (különböző nyelveken, például arabul, farszi nyelven, dari nyelven, stb.)

- **ISSA** – Knowledge hub – <https://www.issa.nl/knowledge-hub>
- **Refugee Trauma Initiative** – <https://www.refugeetrauma.org/resources-1>
- **EADAP** – <https://www.eadap.gr/el/%ce%b1%cf%81%cf%87%ce%b9%ce%ba%ce%ae-%cf%83%ce%b5%ce%bb%ce%af%ce%b4%ce%b1/>
- **Raising children Australia** – <https://raisingchildren.net.au/> and parenting resources in different languages - <https://raisingchildren.net.au/for-professionals/other-languages>
- **Moving Minds** – <https://movingmindsalliance.org/>

b) Mentori támogatás

A különböző kutatásokból jól tudjuk, hogy egyetlen képzés önmagában nem elegendő ahhoz, hogy tartós változást eredményezzen az óvodapedagógusok szakmai munkájában. Finanszírozáshiány miatt és a menekülttáborok földrajzi elhelyezkedéséből adódóan szinte lehetetlen a jelenléti mentorálás. Azonban mindenképpen szükséges online megbeszéléseket szervezni trénerekkel vagy kijelölt mentorokkal. Szervezhetünk egyéni vagy csoportos megbeszéléseket, és sokféle platform közül választhatunk (Zoom, GoToMeeting, stb.). A Skype hívás is jó opció lehet.

c) Folyamatos kollegiális támogatás

A pedagógusok többet tanulnak, ha egymástól is kérnek tanácsot, ötleteket és segítséget. Ha a pedagógusok képesek csapatként együtt dolgozni, az javítja a szakmai munkát. Sosem jó úgy érezni, hogy egyedül vagyunk, különösen akkor nem, ha új kihívásokkal kell szembenézni, vagy új dolgokat kell kipróbálni. Ha érezzük mások támogatását, könnyebben születnek új ötletek, nagyobb bennünk a motiváció, az energiaszint és az elkötelezettség. Mások támogatásának tudata csökkenti a stresszt, az elszigeteltséget és a kétségbeesés érzését. Az egyéni tudás, tapasztalat, jó gyakorlatok és szakmai értékek másokkal való megosztása növeli a pedagógusok szakmai önbizalmát. Azzal, hogy a pedagógusok megkérdezik egymás véleményét és kérdeznak egymás tapasztalatairól – és figyelmesen meghallgatják a választ – nemcsak tanulnak egymástól, hanem közösségként is közelebb kerülnek egymáshoz; olyan szakmai közösségé formálódnak, amely együttműködik annak érdekében, hogy a lehető legjobban tudják támogatni a rájuk bízott gyermekek fejlődését és tanulását.⁴⁰

A **kollegiális mentorrendszer/buddy rendszer kialakítására** irányuló feladat is segíthet (a képzés során párokba oszthatjuk az óvodapedagógusokat aszerint, hogy kik dolgoznak hasonló körülmények között vagy hasonló csoportokkal). A párok Skype hívásokon vagy telefonhívásokon, Facebook vagy What's up csoportokon keresztül támogathatják egymást. Így olyan erős támogató csapatok jöhetnek létre, akik hosszú távon dolgoznak együtt és tanulnak egymástól. Az ilyen támogató kapcsolatok a kiégés kockázatát is csökkentik.

d) Tudásanyag létrehozása

Szükség van új szakmai anyagok, gyakorlati útmutatók és új ötletek kidolgozására az óvodapedagógusok inspirálására és munkájuk támogatására. Ezeket az anyagok pedagógusok vagy más szakemberek is összeállíthatják. A legfontosabb, hogy a terepen dolgozó óvodapedagógusok sokféle anyaghoz juthassanak hozzá, ami gazdagítja a munkájukat és hozzájárul a gyermekek jóllétéhez.

Záró gondolatok

Az útmutató összeállítása közben számos kedvezőtlen esemény történt: a Görögországba, Spanyolországba, Máltára, Olaszországba és Ciprusra érkező menekült gyermekek száma 7%-kal nőtt 2019-ben⁴¹; a szigeteken kialakított menekülttáborok még túlszűfoltabbá váltak, és az ott működő óvodák bezártak. A COVID-19 pandémia tovább rontotta a menekült családok és kisgyermekük életkörülményeit, sokuk elszigetelt, stressznek van kitéve, és tele vannak aggodalommal és szomorúsággal. Március elején Görögország-szerte leállították a csoportos foglalkozásokat, beleértve az oktatást és a szociális projekteket, és egyre szigorúbb korlátozások léptek életbe a hónap során. Az alapvető szolgáltatásokat, például az étel- vagy orvosi ellátást biztosító civil szervezetek kivételével hirtelen minden más civil szervezetnek be kell szüntetnie a működését a menekülttáborokban, sok nemzetközi önkéntesük pedig visszatért saját hazájába.⁴²

Reméljük, hogy ez a gyakorlati útmutató segítséget és támogatást fog nyújtani a menekült gyerekekkel és családjaikkal folytatott munkához a menekülttáborokban, az óvodákban és mindenütt máshol is azzal, hogy inspirációt és új ötleteket ad az óvodapedagógusoknak és a civil szervezeteknek, és hangsúlyozza, hogy milyen nélkülözhetetlen az általuk végzett munka. Kötelességünk támogatni a kiszolgáltatott gyermekeket, és nem hagyhatjuk, hogy a nehéz körülmények megállítsanak ebben. Használjuk a képzelőerőnket és minden rendelkezésünkre álló eszközt, hogy elérjük a gyermekeket, és lehetőséget biztosítsunk nekik a játékra és a tanulásra.

⁴⁰ ROADS TO QUALITY | Strengthening Professionalism in Early Childhood Education and Care Systems, s. 14.

⁴¹ <https://www.unicef.org/eca/emergencies/latest-statistics-and-graphics-refugee-and-migrant-children>.

⁴² https://static1.squarespace.com/static/577646af893fc0b5001fbf21/t/5ef0bb675598594c56fcad77/1592835023114/2020-06_RTI_COVID19_REFUGEEESGR.pdf.

Szeretnénk kifejezni nagyrabecsülésünket minden óvodapedagógus, vezető, koordinátor és minden felnőtt iránt, akik gondoskodnak a gyerekekről, a gyerekek jóllétéről, és mindent megtesznek azért, hogy biztonságos, inspiráló és támogató környezetet teremtsenek minden gyermek számára a fejlődésük és kibontakozásuk érdekében.

Hivatkozások

Center on the Developing Child, Harvard University. *Toxic Stress*.

- <https://developingchild.harvard.edu/science/key-concepts/toxic-stress/>

Center on the Developing Child, Harvard University. *Resilience*.

- <https://developingchild.harvard.edu/science/key-concepts/resilience/>

Coughlin A.P., K.A. Hansen, D. Heller, R.K. Kaufmann, J. Rothschild Stolberg, and K. Burk Walsh: *Step by Step: A Program for Children and Families. Creating Child-Centered Classrooms: 3–5 Years Old*. ISSA.

Child-Centered Democratic Classroom (2019). Publication supported by Open Society Foundations and distributed by the International Step by Step Association (ISSA)

Dow, C. (2010). *Young children and movement: the power of creative dance*. Young Children. National Association of Education for Young Children.

- <https://www.naeyc.org/tyc/files/tyc/file/V6N1/Dow2010.pdf>

Diaz, J.O. Prewitt and A. Dayal (2008). *A Sense of Place: A Model for Community-Based Psychosocial Support Programs*. The Australasian Journal of Disaster and Trauma Studies. Zvázok 2008-1.

- https://www.massey.ac.nz/~trauma/issues/2008-1/prewitt_diaz.htm

Fagerholm, K. and R. Verheul (2016). *Safety and Fundamental Rights at Stake for Children on the Move: Call for the EU and European countries to implement a child rights perspective in the reception of migrating children*. ENOC Taskforce Children on the move.

- <https://www.dekinderombudsman.nl/system/files/inline/2016KOM.00%20Safetyandfundamentalrightstakeforchildrenonthemove%20%282%29.pdf>

ISSA/DECET (2011). *Diversity and Social Inclusion: Exploring Competences for Professional Practice for Early Childhood Education and Care*.

- http://www.issa.nl/sites/default/files/Diversity-and-Social-Inclusion_0.pdf

Park, M. and C. Katsiaficas (2019). *Mitigating the Effects of Trauma among Young Children of Immigrants and Refugees: The Role of Early Childhood Programs*. Washington, D.C.: Migration Policy Institute.

- <https://www.migrationpolicy.org/research/mitigating-effects-trauma-youngchildren-immigrants-refugees>.

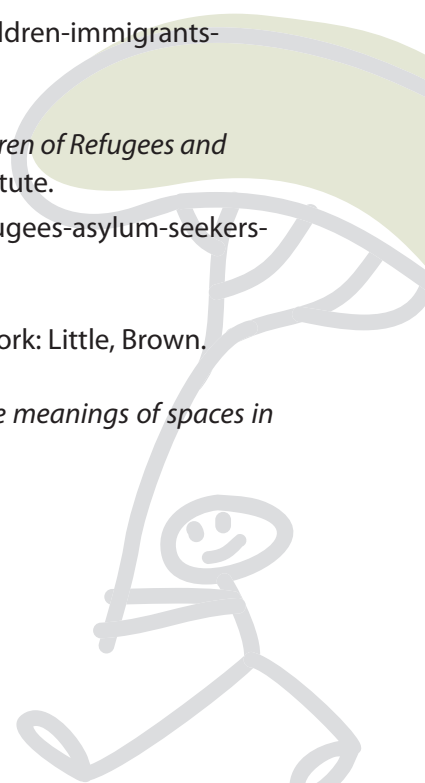
Park, M., C. Katsiaficas and M. McHugh (2018). *Responding to the ECEC Needs of Children of Refugees and Asylum Seekers in Europe and North America*. Washington, D.C.: Migration Policy Institute.

- <https://www.migrationpolicy.org/research/responding-eccec-needs-childrenrefugees-asylum-seekers-europe-north-america>

Ratey, J. (2008). *SPARK: The revolutionary new science of exercise and the brain*. New York: Little, Brown.

Refugee Trauma Initiative (2020). *The Impact of COVID-19 on Refugees in Greece. The meanings of spaces in ECEC centres: a literature review*, EDUCAS project, 2019.

- <https://www.issa.nl/content/meanings-spaces-eccec-centres-literature-review>

Tankersley, D., S. Brajkovic, S. Handzar, R. Rimkiene, R. Sabaliauskiene, Z. Trikić, and T. Vonta (2010). *Putting knowledge into practice: A guidebook for educators on ISSA's Principles of Quality Pedagogy*. The Netherlands: International Step by Step Association.

Tankersley, D. and M. Ionescu (Coordinator) (2015). *Roads to Quality. Strengthening Professionalism in Early Childhood Education and Care Systems*. The Netherlands: International Step by Step Association.

- https://www.issa.nl/sites/default/files/pdf/Publications/quality/ISSA-Roads_to_Quality.pdf

Trikić, Z. and M. Ionescu (Ed.) (2012). *Building Opportunities in Early Childhood from the Start, the Teachers' Guide to Good Practices in Inclusive Early Childhood Services*, Roma Education Fund.

- <http://ftp.issa.nl/sites/default/files/AGS%20Good%20Practice%20Guide.pdf>

INTERNATIONAL
STEP by STEP
ASSOCIATION

refugees
trauma
initiative

